

Een kind er Waldenzen - B. Florijn

DEEL 1

VERJAAGD, VERDREVEN

HOOFDSTUK 1

“Kom maar, mijn kind, kom maar. Nog even dan zijn we er, dan kun je uitrusten, Jean. Nu is het niet ver meer.” Over het met een dikke laag sneeuw bedekte, verlaten bergpad zeult een nog jonge vrouw. Onder haar ene arm heeft ze een klein wiegje. Met haar andere hand houdt ze een jongske vast van een jaar of acht. Ontzettend koud is het. De scherpe wind jaagt over het verlaten pad. Zo zeult ze verder. Het is bijna niet vol te houden. Toch gaat ze verder. Steeds omkijkend, opgejaagd. En ze is ook achtervolgd, maar het geluid van de stemmen die achter haar aanschreeuwden, hoort ze nu toch niet meer. Dit keer zal ze het gevaar misschien toch nog ontkomen. Het jongske kan niet meer. En moeder kan het niet dragen. Zelf is ze uitgeput, maar ze moet toch verder. Hier kunnen ze niet blijven; In de sneeuw overnachten is onmogelijk, dan zullen ze zeker bevroren. Ze lokt haar jongske mee: “Kom maar, Jean, kom maar, mijn jongen. Nu deze bocht nog om en dan zijn we er.” Het jongske sleept zich mee over dat bijna niet begaanbare pad.

Ze komen bij een grot. Een grot verborgen tussen de bergen. Daar zal het tamelijk veilig zijn. Moeder kent die grot wel. “Kom maar Jean, we zijn er.” Ze sleept zich naar binnen met haar beide kinderen. Er is sneeuw ingewaaid. De ingang is bijna afgesloten door de sneeuw. En nog steeds sneeuwt het. Misschien zijn daar door haar vervolgers haar wel uit het oog verloren. Het is wel erg koud in de grot, maar die snijdende wind blaast hier toch niet. Voorzichtig slaat moeder het doek terug dat ze over het wiegje gelegd heeft, en dan ziet ze haar lieveling. Wat ziet dat stakkertje bleek! Ze strijkt zachtjes over dat kleine gezichtje en het bleke kindje begint te lachen. Het lacht tegen de over de wieg gebukte vrouw en even neemt moeder haar kindeke in de armen. Even maar, vanwege de kou. Maar ze moet het toch even doen, even het tegen zich aandrukken. Dan legt ze het weer neer en ze dekt het heel zorgvuldig toe. Dan kijkt ze naar haar jongen. Ze ziet wel hoe moe hij is. “Kom maar, mijn kind, hier kun je slapen. Hier gaan wij vannacht slapen, Jean.”

“En vader dan?” vraagt het jongske. “Vader is er toch nog niet? Mag ik op vader wachten?” Moeder ziet het wel, hij wil zo graag op vader wachten, terwijl zijn ogen haast dichtvallen van vermoeidheid. “Nee Jean, je kunt niet wachten op vader.” Dan begint haar stem te trillen en Jean ziet tranen vloeien uit de ogen van moeder.

Moeder huilt. Zacht kruipt hij tegen haar aan. “Stil maar, moeder,” fluistert het kind. “Ik zal wel slapen gaan.” Maar dan zegt moeder: “Luister eens, Jean, je kunt niet op vader wachten. Je hebt ze toch wel gezien, die soldaten? Je hebt toch wel gehoord, dat vader zei: “Vlug, door de achterdeur”. Toen zijn wij toch gegaan? Toen heeft vader geprobeerd de vijanden tegen te houden. Toen konden wij vluchten. Maar nu komt vader niet meer, mijn lieve jongen. Nu komt vader nooit meer bij ons.” Het kind kijkt zijn moeder aan, met grote angstogen. Het begint iets tot hem door te dringen. Het jongske kijkt zijn moeder aan: “Komt vader nooit meer?” vraagt het zacht. Moeder knikt.

“Nooit meer.” Dan zegt het kind: “Is vader dan dood?”

Dan drukt moeder haar jongske tegen zich aan. Tranen vallen op het hoofd van haar jongske. Ze voelt het kind tegen zich aan schudden, zo huilt het. “Mijn lieve jongen,” fluistert ze, “mijn lief kind. Stil maar, Jean. Wees maar stil, mijn kind. Vader is gestorven, mijn jongske.” Maar dan fluistert ze heel zacht, als kan ze het nog niet indenken: “Maar mijn kind, ik geloof toch, dat vader nu geen pijn meer heeft en geen zonde meer hoeft te doen. Ja, mijn jongske, ik geloof toch vast, dat vader nu bij de Heere is. Daar heeft hij zo naar verlangd, mijn kind, toen hij nog leefde. Hij kon eigenlijk niet meer buiten de Heere zijn, m’n kind. En nu heeft de Heere hem bij Zich genomen in de hemel. O, mijn jongen, wat zal vader nu blij zijn. Wat zal hij nu zingen, m’n kind, de Heere loven. Huil maar niet over hem, mijn kind, doe dat maar niet. De Heere wist nu alle tranen van zijn ogen af.”

En dan vertelt moeder haar jongen, dat ze vader heeft zien vallen in de strijd tegen de soldaten. Dan vertelt ze, dat hij zijn leven heeft gegeven voor hen. En ze zegt tegen haar jongske: “Vergeet dat nooit, Jean, dat vader zijn leven gaf voor ons”. Het jongske beseft nog niet alles, maar hij ziet wel het grote verdriet in moeders ogen en hij streelt haar hand maar, heel zacht, moeders koude hand. Maar moeder merkt het toch niet. Zacht herhaalt ze voor zichzelf: “Zijn leven gegeven voor ons. O God, wat een wonder, wat een eeuwig wonder.” En dan, zo vreemd, zo onbegrijpelijk en toch zo vanzelfsprekend, begint het in haar te zingen, te zingen, terwijl ze verbrijzeld is door het verdriet: “Hij heeft zijn leven voor ons gegeven.” En de Heere trekt haar gedachten hoger op en het is alsof er een wonderzachte lach over haar bedroefd gezicht trekt. Ze is verlaten, troosteloos alleen, zonder enig uitzicht. En toch zou ze nu wel kunnen blijven zingen, want Christus heeft Zijn leven gegeven voor hen. Ze weet het. Voor haar man en ook voor haar. Haar man is gestorven, een grote droefheid; maar Christus leeft. En er daalt een grote vrede in haar hart. Christus leeft en Hij heeft Zijn leven gegeven, ook voor haar, onbegrijpelijk. Niet om in te denken.

Dan ziet ze haar jongske weer en ze neemt hem op haar schoot en ze zegt: “Kom, Jean, kom maar. Jij mag naast moeder liggen, probeer nu maar te slapen, mijn jongen. Vader rust nu ook, in de armen van zijn Meester. Vader is nu niet bedroefd meer. Hij zingt nu, mijn kind.” Dan hult ze haar jongske in haar mantel, maar eerst knielt ze bij het kereltje neer en ze bidt met hem. Dat is nu niet moeilijk. De woorden zuchten van haar lippen. En het jongske ligt daar zo eerbiedig geknield. “Zeg je nog het hoofdstuk uit de Heilige Schrift op, dat je voor vandaag moest leren, mijn jongen, dat vader je opgegeven heeft? Ken je het, mijn kind?”

De jongen knikt. Veel tijd heeft hij niet gehad vandaag om het te leren, maar hij kent het wel. Hij is erg moe, maar hij kan toch niet slapen gaan, zonder het gedeelte van de Heilige Schrift opgezegd te hebben, dat vader hem voorgezegd heeft en dat hij met vader gelezen heeft. En dan klinkt zo zacht in die koude grot een gedeelte

uit de profeet Jesaja, uit het drieënveertigste hoofdstuk. Het klinkt zo eerbiedig, met een stem die bibbert van de kou: “Maar nu, alzo zegt de Heere, uw Schepper, o Jacob! en uw Formeerder, o Israël! vrees niet, want Ik heb u verlost; Ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt Mijne. Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij u niet verbranden en de vlam zal u niet aansteken. Want Ik ben de Heere, uw God, de Heilige Israëls, uw Heiland.”

Moeder luistert, haar handen gevouwen. Juist deze woorden. Juist op deze dag. O God, wat een wonder! Wijkt dan de verlating toch iets? Gaat de duisternis dan toch voorbij? “Ik zal met u zijn.” Dat is alles. Dan knielt ze neer en ze pakt de hand van haar jongske en ze zucht: “O mijn kind, o Jean, als dat eens waar mag zijn, als dat eens wezenlijk waar zal zijn: ‘Ik zal met u zijn,’ dan is alles goed. Dan is alle moeite voorbij. Dan verheug ik mij. Als Hij met ons is, o mijn kind, dan zal de Heere ons geleiden, misschien door een nacht zo zwart, zo dicht, maar dan zal Hij ons toch brengen naar een land, waar Hij Zelf zal zijn, naar Immanuëlsland. En daar zal het goed zijn, want daar zal Hij Zelf zijn. Ga nu maar slapen, mijn jongske. Ga nu maar rustig slapen.” Ze kust haar kind en het jongske slaat zijn armen om haar hals en zacht fluistert hij: “Nacht moeder”. Moeder hoeft niet lang te wachten. Weldra hoort ze de rustige ademhaling van haar slapende jongske. Dan gaat ze naar haar kleinste lieveling. Ze buigt zich over het wiegje en het kindje lacht haar tegen. De oogjes lachen toch nog tegen haar in het bleke gezichtje. Het kindje rilt van de kou, maar als het moeder ziet, lacht het toch.

En moeder dekt haar kleinste lieveling zorgvuldig onder. En toch weet ze wel: tegen deze ontzettende kou zijn de dekentjes niet bestand. Ze heeft niet meer. Hoe moet het toch gaan deze nacht? Dan neemt ze een slip van haar mantel en zij legt ze over het wiegje. En het kindje ligt stil, het huilt niet. Dan legt moeder zich dicht tegen haar kinderen aan. Haar ene arm heeft ze gelegd over haar jongske. Het is alsof zij met haar lichaam haar jongen wil beschermen tegen de bijtende kou. En met haar andere hand houdt zij het kindje in het wiegje zachtkens vast. Dan ziet ze opwaarts, waar Christus is, en ze zucht: “Wij toch rechtvaardig, maar Deze heeft niets onbehoorlijks gedaan”. Zacht begint ze te zingen: “De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken. Hij voert mij zachtkens aan zeer stille wateren. Al ging ik ook door een dal der schaduwen des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij.” Ze stamelt het uit: “Gij zijt met mij”. En het is haar als gaat zij door een dal, zo diep, maar zo licht, zo vrolijk. En zonder verschrikking. Daar is geen verschrikking. In het geheel niet. “Want Gij zijt met mij.” Ze voelt de ondersteuning van haar Meester, Zijn vertroosting. Ze merkt het niet, dat de koude haar in zijn greep krijgt. Ze merkt er niets van. Haar Meester is nu bij haar en is alles dan niet onuitsprekelijk goed? Al is ze dan van alles beroofd, haar ontbreekt niets. Ze heeft geen enkel vooruitzicht, en alles is toekomst, want de hemel is geopend. Ze is verzadigd met Zijn Goddelijk beeld.

Het jongske keert zich wat om, maar ze merkt het niet. De Meester roept haar nu. De Meester spreekt nu tot haar, wie kan dan nog een kind horen? De Meester zegt nu tot haar: “Komt, want alle dingen zijn nu gereed”. En ze begint te volgen. Ze zingt in stilheid de lofzang: “Ik zet mijn treden in Uw spoor”. Altijd heeft ze dat begeerd, toen zij Hem mocht leren kennen, Die haar ziel liefhad. Altijd begeerd, haar voetstappen te mogen zetten, waar haar Meester de Zijne gezet had. En nu mag het. Hem volgen. Ontzaglijk wonder. Volgen, Hem volgen, waarheen Hij ook gaat. Hem volgen, Die haar ziel zo onuitsprekelijk lief heeft. Al haar verlangen. Dierb're Jezus. Dierb're Jezus. En de rivier is niet diep. De nacht is niet donker. Het afscheid is niet zwaar. O Heere, wat maakt Gij de overtocht toch licht!

HOOFDSTUK II

Het is nog vroeg in de morgen. Het jongske wordt wakker. Het wordt wakker van de kou. Maar het begint toch ook al een beetje licht te worden. Nog even blijft hij stil liggen, want moeder slaapt nog en kleine zusje is ook nog stil. Nog even blijft hij liggen, maar lang kan hij het niet meer uithouden. Het is ook zo erg koud en ze moeten toch nog verder vandaag. En dan komt het leed weer over hem heen. Vader is dood. In zijn eenzaamheid wil hij dichterbij naar moeder kruipen. Maar zusje moet nu toch eten. Zacht schudt hij zijn moeder aan. Hij moet haar nu toch wakker maken. Maar moeder wordt niet wakker. Zachtkens strijkt hij over haar gezicht. Maar dan schrikt hij. Wat is moeders gezicht koud. Zou moeder het zo koud hebben? Zorgvuldig legt hij haar mantel over haar heen. Maar moeder merkt het niet. En zusje blijft ook zo stil. Thuis kraait ze altijd zo, 's morgens vroeg. Dan steekt ze altijd de handjes naar hem uit. En nu? Het wordt steeds lichter in de grot. Maar de stilte blijft. Weer gaat het jongske naar zijn moeder. En dan ineens begrijpt hij het. Hij heeft al zoveel meegemaakt in zijn korte leventje. Nu beseft hij het. En het kind schreit: "O moeder, o moeder". Het snikt het uit in nameloos verdriet. Moeder is dood en zusje is ook gestorven, deze nacht, in die ontzettende kou. Het jongske weet zich geen raad meer. Hij loopt de grot uit. Hij moet weg en hij weet niet waarheen. Hij gaat weg en hij wil niet bij moeder vandaan. En toch gaat hij de grot uit. Hij kijkt in de diepte, over het besneeuwde pad; het pad, waar ze gisteren nog zeulden om in de grot te komen. Ergens heel in de verte moet hun huisje staan. Misschien is vader daar toch nog wel. Het kind loopt in grote radeloosheid naar beneden. "Vader," roept hij, "vader". Weet hij nog wel, wat hij roept? En hij loopt maar. Er moet toch iemand zijn, die hem helpen zal. Zo gaat hij, verdoofd, door alle ellende. Zo komt hij eindelijk op de plaats, waar hun huisje moet staan.

Maar wat is het toch stil alles wit. Nergens iets te zien. Hun huisje is weg. Niets te zien dan een puinhoop ten dele ondergesneeuwd. Toch zijn er nog wel enkele stukken, waar de sneeuw weer bijna verdwenen is door de zon, die nu schijnt op de plaats waar eens hun huisje stond. Nog ruikt het naar smeulend hout. Alleen het door wat struiken beschutte bergweijtje is er nog. Het is wel doorploegd door de grove schoenen der soldaten. Stukken hout liggen er op neergesmeten. Eens liep daar hun geit, maar nu is er niets levends meer te zien. Jean loopt erover.

Dan gaat hij iets verder. Een klein eindje van het huisje af. Daar ligt wat, maar de jongen kan nog niet goed zien wat het is. Hij komt wat dichterbij en dan roept hij: "Vader, vader". Maar vader antwoordt niet meer. En Jean weet het wel. Vader ligt daar, dood. Het jongske gaat er naast zitten. Hij ziet het wel, vader is doodgeslagen door die moordenaars. En toch is het geen verschrikking voor hem om er bij te zitten. De zon klimt hoger boven de bergen, maar het jongske zit daar maar met zijn hoofd tussen zijn handen.

Dan ziet hij hoe de zonnestralen over het gezicht van zijn vader gaan. Hij ziet het en dan zegt hij: "Vader, ik zal wat op uw gezicht leggen, hoor!" En het kind pakt wat takjes en een enkel blad en legt het op het gezicht van zijn vader. Het lijkt wel of het kind nooit meer weg zal gaan. Waar moet hij ook naar toe? Nergens is meer plaats voor hem. Moeder is er niet meer en Claire, zijn kleine zusje, is ook gestorven en nu vader. En het kind kijkt maar naar zijn vader en dan zegt hij: "Vader, ik houd zoveel van u en van moeder en van zusje. Maar nu ben ik helemaal alleen." Maar vader geeft geen antwoord. En toch is het alsof zijn gehele gezicht uitzucht: "Mijn lief kind:

De Heere". Komt het daardoor dat het jongske zo eerbiedig kijken blijft naar dat verstilde gelaat?

Geluid van stemmen weerklinkt tussen de bergen. Het jongske schrikt. Dat zijn de soldaten weer. Hij moet weg, anders zullen ze hem vangen. Hij ziet ze al in de verte. Dan zegt hij: "Vader, nu moet ik gaan. Moeder is ook dood, vader, en Claire ook. Nu moet ik echt gaan, hoor vader. Misschien kom ik nooit meer terug. Nooit meer."

En het kind huilt. Het hoort de soldaten wel, maar zo kan het toch niet gaan? Dat mag toch niet? Dan knielt het neer bij vader en het bidt zijn morgengebedje. Heel eerbiedig, alsof er geen soldaten in de buurt zijn. Dan staat hij op en hij vlucht weg. Maar waarheen? Nog veel dieper het dal in ligt een klein plaatsje, maar het is een rooms dorpje. Daar kan hij nu zeker niet naar toe gaan. Hoger de bergen in durft het kind ook niet. Waar zal hij dan de nacht moeten doorbrengen als alles weer zo koud wordt, als de zon weg gaat? Dan dwaalt hij maar wat rond; hongerig, verlaten, eenzaam. Hij loopt maar zonder doel. Hier is geen plaats meer voor hem. Bijna alle Waldenzen zijn het land uitgevlucht of gedood. Nergens is enige beschutting voor hem. Zo loopt hij rond, zonder te zien, waarheen hij gaat.

In de bergen zijn de soldaten nog. Ze zuiveren het land van de laatste Waldenzen. Ze roven en moorden. De kleinste jongens die ze vangen nemen ze mee. Die verkopen ze. In het noorden van Italië hebben sommige rijken de gewoonte zo'n klein jongske der Waldenzen in huis te nemen. Als ze dan met hun karossen uit rijden gaan, dan moet zo'n kind achterop de karos staan, getooid met een wonderlijke muts, zodat iedereen kan zien dat het een kind der Waldenzen is. En thuis wordt het dan opgevoed in de roomse godsdienst. De soldaten speuren daarom ijverig naar die kleine jongens. Ze zijn geld waard. Als dieren worden ze verhandeld.

Het jongske loopt op zijn eenzame weg. Het let niet op, daar voor is het te bedroefd. Er komt een troep soldaten aan. Zij zien hem wel. Het kind heeft er heel geen erg in. Het denkt aan moeder en aan zijn zusje. Het ziet vader voor zich. Maar soldaten ziet het niet. Toen hebben ze het kereltje gevangen en meegevoerd. Hij heeft het niet slecht bij hen. Maar weg kan hij niet. De soldaat die hem gevangen heeft, let wel heel in het bijzonder op hem. Het is wel een aardig jongske. Het zal zeker goed geld opbrengen. Een rijk man in Piemont, in het noorden van Italië, zal hem wel kopen, daar is hij niet bang voor. Zo volgt het jongske het leger. Als het avond is, vouwt hij zijn handen. Dan stamelt hij enige woorden. Als de dag aanbreekt zegt hij zijn gebedje op. En altijd zegt hij aan het einde ervan, de regel die vader en moeder hem geleerd hebben: "Heere, ontferm U mijner, dat ik ziende mag worden".

HOOFDSTUK III

Door de straten van een stad in de zuidelijke Alpen rijdt een deftige karos. Een aanzienlijke dame laat zich naar haar voorname woning brengen. Achter op de karos staat een kleine jongen. Hij heeft een vreemdsoortige muts op. Een man staat stil op de straat. "Weer een jongen van de Waldenzen," mompelt hij. Je kunt het goed zien. Je hoeft alleen maar te kijken naar die vreemde muts en dan weet je het al. Het is Jean. Nu woont hij in het noorden van Italië, in Piemont. Hij woont niet eens zo heel ver van de streek waar vroeger de meeste Waldenzen woonden. De streek zelf is hem wel onbekend, maar het landschap is bijna gelijk aan de plaats waar hij gewoond heeft. Hij is nu in dienst van een rijk heer. Slecht heeft hij het

niet. Eten krijgt hij voldoende. Ze zijn zelfs niet onhartelijk voor hem. De heer des huizes is goedig van aard en mevrouw mag hem ook wel. Het is een gewillig jongske. Als hij maar niet zo zwijgzaam was. De hele dag zegt hij bijna niets. Eigenlijk is hij wonderlijk gesloten voor zo'n jong kind. Maar zijn meester en zijn meesteres kunnen ook niet weten, dat eigenlijk nu pas langzamerhand tot hem door dringt, wat hij heeft meegemaakt. En dat hij nu eigenlijk pas begint te gevoelen, wat hij mist, nu vader weg is en moeder en Claire. Daarom loopt hij zo verlaten door het huis, zo stil.

Zijn meester en zijn meesteres zijn rooms, maar ze dwingen de kleine jongen niet in één keer rooms te worden. Heel voorzichtig wordt hij in die richting geleid. Zijn meesteres neemt hem wel mee naar de kerk. Wat een verschil met hun vroegere gele kerkje in de vallei. Jean kan zich dat nog wel herinneren, al is het al lang geleden dat hij er met zijn ouders naar toe ging. De laatste jaren was het er al niet meer. Het was verwoest. En juist nu denkt hij daar zo vaak aan. De Dag des Heeren. Het was altijd zo'n stille dag. Er lag een grote eerbied over. Vader zei dan altijd, dat het zo'n wonder was: de dag van Christus' opstanding, de eersteling der dagen, de morgen der verrijzenis.

Nu gaat hij naar een heel andere kerk. Veel mooier. Als Jean er komt, kijkt hij zijn ogen uit. En toch gebeurt er de eerste keer dat hij er komt al iets vreemds. De kleine jongen zit wat te dromen, te denken over vroeger. Dan opeens klinkt er een belletje. Jean weet helemaal niet wat dat betekent. Zijn meesteres naast hem knielt neer. Even let ze niet op het jongske dat naast haar zit. En Jean blijft zitten. Hij knielt niet. Hij weet niet hoe het komt, maar knielen doet hij niet. Zijn meesteres merkt het wat laat. Even nog wil ze hem naast zich trekken, maar hij weigert. Hij verzet zich. Hij voelt wel, dat zijn meesteres boos wordt, maar het deert hem niet. Hij blijft zitten. Maar hij weet wel, dat hij er thuis voor gestraft zal worden. Later heeft zijn meesteres met hem er over willen praten, maar het kind zegt niets. Luistert het wel? Hoort het wel wat er gezegd wordt, of glijdt alles maar langs hem heen? Zijn meesteres zucht. Het is geen vervelend kind, maar het is onbereikbaar. Eigenlijk weet ze niet goed wat ze met hem aan moet. Maar één ding weet ze wel. Knielen in de kerk zal hij. Dat moet gebeuren. En zo wordt langzamerhand de spanning toch wel groter.

De avond is gevallen. Het jongske ligt in bed. Hij heeft het Woord des Heeren niet. Thuis wel. Vader had een Bijbel. Vaak had hij er in gelezen met zijn vrouw en kinderen. Wat had vader daarna met zijn kinderen gebeden, het Aangezicht des Heeren gesmeekt. Wat waren daar soms, in dat kleine huisje in de bergen, de Wonderen des Allerhoogsten beleefd. En nu heeft het jongske daar niets meer van over. Wel kent hij grote gedeelten van het Woord des Heeren uit zijn hoofd. Die hebben zijn ouders hem geleerd. En dan doet het jongske, in dat grote huis waar hij nu is, iets wonderlijks. Als alles om hem heen stil is, knielt hij in zijn bedje, heel zacht. Dan zegt hij zijn avondgebedje op. Heel eerbiedig. Hij moet het nu alleen doen. Hij kan het nu niet meer bidden aan moeders schoot. En daarna zegt hij een hoofdstuk uit de Bijbel op, zoals hij dat vroeger geleerd heeft. En altijd is het dan even weer net alsof hij nog thuis is. En toch, nooit sterker is de eenzaamheid van het kind, dan wanneer hij daar knielt en dat werk doet. Vaak huilt hij dan om vader, en moeder, en om Claire. Maar niemand mag het horen. Het is alsof hij dan vader en moeder weer hoort zingen; zingen de liederen des Allerhoogsten. Dan hoort hij weer de zegenbede, die vader altijd uitsprak voor ze ter ruste gingen. Dan hoort hij weer de eerbiedige stem van zijn moeder, als zij hem soms vermaande. Dan

wordt het verlangen toch zo groot. Dan kan hij het bijna niet dragen. Het is ook nog zo'n kleine jongen. Zo knielt hij en hij bidt. En toch weet hij niet wat bidden is.

Toen, op een avond, is er toch zo iets wonderlijks gebeurd. Het jongske was weer bezig zijn gebed op te zeggen. In totale verlatenheid. In volslagen onbekendheid. In volkomen uitzichtloosheid. Maar hij doet het toch. En hij zegt ook weer een hoofdstuk op uit de Heilige Schrift. En als hij daar mee bezig is, dan is het plotseling, als hoort hij heel duidelijk in zijn hart een stem. En die stem klinkt heel zacht en toch veel duidelijker dan wanneer er iemand in de kamer zou zijn, die iets tot hem zou zeggen. Heel zacht klinkt het en heel indringend. Hij weet niet hoe het komt en vanwaar het komt, maar hij hoort het toch wel heel duidelijk. Het is niet iets vrolijks, wat hij hoort. Eigenlijk is het iets ontzettends. En toch, hoewel het iets ontzettends is, klinkt er toch iets in, dat hij nooit eerder vernomen heeft. "Het is de mens gezet eenmaal te sterven, en daarna het oordeel". Wie heeft het gezegd? Hij zelf niet. Wie heeft het gezegd? Duidelijk heeft hij het vernomen. "Eenmaal te sterven en daarna het oordeel". Erger kan het toch niet. Hij heeft de dood voor ogen gezien. "En dan het oordeel!" En hij hoort het. "Eenmaal te sterven. Eenmaal te sterven". Het lijkt wel alsof hij gedreven wordt naar die woorden: "Eenmaal te sterven". Iets beseft hij ervan, wat dát zal zijn.

"Eenmaal te sterven en daarna het oordeel". Hij stamelt het uit.

Daar ligt een kind. Een kind der Waldenzen. Kan het verlatener zijn? Het is in een huis, waar de vreze des Heeren niet is, waar de druk om de Naam des Heeren te verloochenen steeds groter wordt. Een vereenzaamd jongske. En daar komt een ontzetting op hem af. Zo'n lichte ontzetting en toch zo ontzaglijk.

"Eenmaal te sterven. Daarna het oordeel."

Die avond is moeder niet meer in zijn gedachte. Die avond is vader vergeten. En het jongske weet niet, wat het is, dat tot hem komt. Hij weet het niet. Maar dit weet hij wel: Deze stem heeft hij nooit eerder gehoord. Is hij bang? Ontzettend. Is hij bedroefd? Wonderlijk, dat ook. Hoe kan dat nu? Nog nooit heeft hij zo'n droefheid gekend. Toch is er ook iets anders, maar hij weet niet wat. Hij zucht het uit. Deze wereld kent hij niet. Zacht fluistert hij, zonder dat hij weet, hoe het komt: "Och, Heere, ontferm U mijner." Een mateloze eenzaamheid, een ontzettende afstand, maar toch ook enig verlangen omgeeft hem, hoewel hij niet weet, naar wie. Om hem heen is een vreselijke ontzetting en toch is er iets bij, dat hij tevoren nooit gehad heeft; iets dat hem alle andere dingen doet vergeten, iets dat de slaap verre van hem houdt.

Wonderlijk, het verandert zijn leven wel als hij iets verkeerd doet, dan moet hij maar steeds vergeving vragen, ook bij die mensen. Ze worden er soms verlegen door. En aan de andere kant wordt hij onverzettelijker. Hij knielt niet in de kerk. Niets kan er hem toe bewegen te buigen. Zo wordt zijn leven raadselachtig, onbegrijpelijk. Hij weent veel, maar het is toch niet zo zeer om zijn moeder. Waarom hij weent is hem eigenlijk onbekend. Hij is ook nog zo jong. Maar hij heeft iets gehoord. En het gaat niet uit zijn gedachten. Hij heeft toch iets vernomen. Hoe kan dat toch? Wat is er gebeurd?

Nooit was zijn verlatenheid groter en toch wil hij niet meer terug. Hij zoekt maar, terwijl hij niet weet, wat hij zoekt. Hij belijdt maar schuld, ook aan de mensen, voor de kleinste overtreding. En toch wordt zijn schuld steeds groter.

HOOFDSTUK IV

Weer nadert de Dag des Heeren. Nog twee dagen, dan moet hij weer mee naar de kerk, de kerk die zijn vader en moeder en zijn zusje vermoord heeft. Naar die kerk, die de Heere Jezus gedood heeft. Daar moet hij heen. Daar zal hij moeten knielen. Hij ligt op zijn bed, maar de slaap komt niet. Die avond bidt het jongske lang. Het is al donker, maar hij bidt maar. Hij vraagt maar, zonder antwoord. Dan gaat hij zacht uit zijn bed. Hij kleedt zich aan. Hij haalt enkele dingen uit de zak van zijn broek. Die heeft hij gekregen. Hij legt ze op de stoel, die bij zijn bed staat. Hij legt ze naast elkaar. Het is alsof hij ze weer terug geeft. En zo is het ook. Hij neemt er afscheid van. Ze zijn wel mooi, maar hij ziet ze niet meer. Hij neemt nu afscheid. Nu gaat hij weg. Zacht loopt hij naar het raam. Voorzichtig, om geen geluid te maken, doet hij het open. Dan probeert hij in het donker naar de grond te zoeken. Heel vaag ziet hij wat struiken. Hij klimt het raam uit. Hij weet wel, hoe hij afdalen moet. En hij kan nog wel wat zien. Hij is het klimmen gewend. Hij weet wel hoe hij zijn voeten het best zetten kan. Het blijft stil in het grote huis. Slaapt iedereen al? Zijn de bewoners misschien weg? Hij weet het niet. Voorzichtig daalt hij, al verder. Dan voelt hij steun onder zijn voeten. Even lager ziet hij de grond. Zacht laat hij zich vallen.

Daar gaat een kleine jongen door een donkere tuin. Alles is er verlaten. Het lijkt wel of dat kind op avontuur uitgaat, maar dat is het toch niet. Hij gaat weg. Waarheen, dat weet hij niet. Hij moet toch slapen? Hij denkt er niet aan. En eten dan? Hij weet niet waar hij dat halen zal. Maar hij gaat weg, hier vandaan. Over twee dagen is het de Dag des Heeren. En dan weer naar die kerk. Dat kan hij niet meer. Daarom gaat hij weg. Alles om hem heen is nacht. Dan kijkt hij naar boven. Hij ziet de sterren. En dan is het als hoort hij zijn vader weer vertellen de geschiedenis van Abraham, die niet verder meer kon, en dat toen de Heere hem de sterren toonde. En dan knielt daar, in dat Italiaanse land, aan de voet van de bergen, aan de voet van de Alpen, een jongske neer. Hij vraagt wat, hij smeekt wat. Maar er is geen antwoord. Toch blijft hij vragen, smeken om een antwoord. Hij vraagt steeds hetzelfde. Het is slechts een enkel woord: "Heere, ontferm U mijner". Dat heeft hij vroeger thuis gehoord. Maar het komt ook uit zijn hart. Eindelijk staat hij op. En dan gaat hij. Steeds verder, over steeds moeilijker begaanbare wegen. Eerst zijn die wegen nog niet helemaal onbekend voor hem. Maar al snel wordt alles vreemd. Hij gaat ontzettend alleen. Hij is ook bang, maar hij gaat niet terug. Hij heeft geen doel. Hij loopt maar. Zo loopt hij de ganse nacht. Hij loopt, tot hij niet meer kan, tot hij bijna neervalt van vermoeidheid. Hij wil slapen en toch knielt hij eerst weer neder. Hij kan toch niet slapen gaan zonder zijn avondgebedje? Hij vraagt de weg niet. Hij vraagt ook niet, of hij goed slapen mag. Hij vraagt alleen om ontferming. Dat zal hij blijven vragen, totdat hij het niet meer waardig is; niet meer waardig om dat te ontvangen. Hij weet niet meer te bidden. Heeft hij dan gezondigd?

De Heere laat hem niet lang slapen. Slechts een enkel uur. Dan wordt het kind weer wakker. Hij staat op, stijf van de kou, hongerig, niet uitgerust. Maar hij gaat verder. De zon schijnt op zijn rug. Zo wordt hij langzamerhand wat warmer. Door een smal dal loopt een eenzaam, bijna verborgen pad. Hoe verder men het pad volgt, hoe moeilijker het wordt. Het is omzoomd met kreupelhout. Het is niet geëffend. Alles wijst er op, dat het slechts weinig betreden wordt. Sommige gedeelten zijn bijna

onbegaanbaar. Daar komt bij, dat het vrij steil is. Misschien is het wel een pad, dat jaren niet betreden is.

Daar komt een kleine jongen bij een smalle vallei, omgeven door hoge bergen. De zon glinstert op de besneeuwde toppen. Hoe hoger de bergen zijn, hoe kaler en onherbergzamer ze zich vertonen. Jean staat stil. Hij kijkt de vallei in. Zal hij door deze vallei gaan, of zal hij nog verder gaan op het brede, goed begaanbare pad, waar hij nu op loopt? Hij aarzelt. Het smalle pad lokt hem niet. Maar misschien is het veel minder gevaarlijk. Hij is al wel enkele dagen verwijderd van het huis waar hij geweest is, maar wie kan zeggen welk gevaar er nog dreigt? Even staat hij stil. Dan gaat hij het smalle pad op. Eigenlijk weet hij zelf niet waarom.

Het is een moeizame tocht. Soms liggen er rotsblokken, die het pad versperren. Dan weer kan hij haast niet verder, door een struik, die alles overgroeit. Toch gaat hij verder. Waarheen weet hij niet. Kan hij toch maar niet beter terug gaan, naar het pad waarop hij eerst liep? En toch gaat hij niet terug. Zo loopt hij enkele uren, maar dan is hij zo moe, dat hij niet verder meer kan. Hij is juist bij een bocht. Tussen twee rotsen gaat het pad bijna geheel verborgen verder. Wat zou er achter die rotsen zijn? Dat wil Jean nog zien en dan zal hij gaan liggen, midden in de sneeuw. Hij strompelt de bocht om. Dan, plotseling, staat hij stil, stil van verwondering. Daar vlak voor hem, tegen een rots geleund, staat een bouwvallige hut. Die hut is omgeven door wat struikgewas, wordt er als het ware wat door verborgen. En er voor is een klein bergweitje. Er graast een geit. Aan de kant groeit wat koren. De zon schijnt er liefelijk over heen. Volkomen stil is het er. Wie zou hier nu een hut gezocht hebben? Wie zou nu toch verwacht hebben, dat hier mensen zouden wonen?

Jean krijgt een kleur van verbazing. Woont hier iemand, iemand die misschien wat eten voor hem heeft? Zal hij hier even mogen rusten? Terug kan hij niet meer. Daar is hij te moe voor. Hij is volkomen uitgeput. Dan gaat hij langzaam naar de hut. Hij ziet wel, dat de deur scheef hangt. Hij ziet ook wel, dat het dak oud is, maar wat deert hem dat?

HOOFDSTUK V

Voorzichtig klopt hij op de scheefgezakte deur. Wat staat hij daar alleen. En wat voelt hij zich eenzaam en ook bang. Opgenomen in dat ontzaglijke bergland. Van alles beroofd. Niets heeft hij. Totaal verlaten is hij.

De deur wordt open gedaan. Het gaat niet zo gemakkelijk. Ze is ook wat verzakt. Een oude man staat in de deuropening. Hij leunt zwaar op een knoestige stok. Hij kijkt naar dat jongske, dat daar voor hem staat. Het gelaat van de oude is doorgroefd met diepe rimpels. De oude ogen zijn dof. Zijn handen omklemmen bevend de stok waarop hij leunt. Maar hij kijkt niet onvriendelijk naar dat kind, dat daar verlegen voor hem staat. Hij ziet wel met zijn doffe ogen, dat het jongske, hoe jong ook, reeds getekend is door lijden. Hij ziet ook wel de bleekheid van het vermoeide gezichtje. Dan vraagt hij met zijn oude stem: "Wat wil je, mijn kind?" En het jongske fluistert: "Ik heb zo'n honger, ik ben zo moe."

De oude ziet het. Het is waar: "Ik heb zo'n honger, ik ben zo moe." Dan zegt hij: "Kom maar mijn kind, kom maar mee". Hij maakt wat ruimte om het kind door te

laten. Zo kan het jongske naar binnen. Even kijkt hij rond, maar hij is zo duizelig. Het is er niet vuil. Alles is heel sober in het kleine kamertje. Toch staan er twee stoelen bij het kleine raam van de simpele hut. “Ga maar zitten, mijn jongen”, zegt de oude. “Wacht maar, dan zal ik wat eten voor je halen. Het duurt wel even, want hard lopen kan ik niet meer.” Het jongske zegt niets. Nu voelt hij pas, hoe moe hij is. Maar nu mag hij rusten en hij krijgt wat te eten. En alles lijkt hier zo veilig. Alles is hier zo verborgen, zo stil. Het lijkt wel of er een grote vrede uitstraalt in die eenvoudige hut.

De oude haalt een kom uit de kast. Dan gaat hij naar een hoek van het vrij donkere kamertje. Daar staat een schaal met melk.

Hij vult de kom er mee. Hij neemt ook een stuk brood. Hij legt er een stuk kaas op. Kaas, die hij zelf bereid heeft. De ogen van het jongske beginnen te glinsteren.

O, wat heeft hij een honger!

De oude strompelt terug naar de ruwe tafel. Hij zet het brood en de kom met melk voor het jongske neer en hij kijkt naar het kind. “Mag ik dat hebben?” vraagt het jongske. Het brood en de melk zien er zo lekker uit. “Ja, mijn kind”, zegt de oude. “Dat is voor jou.” De oude man wacht even. Waarop eigenlijk? Hij wil toch even wachten en hij moet ook even wachten, want het jongske vouwt zijn handen en hij bidt. De oude hoort het kind toch zo eerbiedig bidden en danken voor het voedsel dat hij gekregen heeft. Hij doet het zo eerbiedig. Het lijkt wel of hij geen honger meer heeft. De oude ziet het wel en hij hoort het ook, en dan kan hij niet anders, maar dan bidt hij ook, vol verwondering, vol innerlijke verheuging, omdat er een klein kind zijn drempel heeft overschreden; omdat er een klein kind de Heere zoekt. De oude vraagt niets. Hij zucht alleen: “Heere, Heere, God.” En zijn hart wordt vervuld met blijdschap. Het kind opent de ogen. Het ziet tegenover zich de oude man. Het kan zijn ogen niet afhouden van dat doorgroefde gelaat, van dat gezicht, dat nu blinkt van vreugde. Het wacht geduldig, tot de oude zijn ogen opent en tot hem zegt: “Eet maar, mijn kind, eet maar zoveel als je lust.” De oude spreekt niet gemakkelijk, maar het jongske verstaat het wel. En het tast toe en eet. Wat is dat heerlijk! Een feestmaal voor dat jonge kind. Een lach trekt over zijn gezicht. En zoveel!

De oude zit daar stil. Hij kijkt naar buiten, naar de bergen, die de hut omgeven. Naar de struiken, die de hut verbergen voor het oog. Maar hij ziet niets van alles wat hem omgeeft. Hij ziet dat jongske, dat zo plotseling in zijn hut gekomen is. Hij ziet naar dat kind, dat zo eerbiedig gebeden heeft, op zo’n wonderlijke wijze. Hij heeft het wel gezien, het sloeg geen kruisje. Hij vermoedt, dat het een kind der Waldenzen is, maar hoe komt het dan hier?

“Waar ga je nu straks weer heen?” vraagt de oude. “Ik weet het niet,” zegt het kind. “Moet ik al gaan?” Het kijkt de oude aan met ogen, die niets meer verwachten. “Nee,” zegt de oude, “je hoeft niet weg. Je mag hier blijven. Maar het zal niet voor lang zijn.” Het jongske hoort het. Hij mag blijven. Dan herhaalt de oude, en hij kijkt met zijn doffe ogen naar de ruige schone omgeving: “Maar het zal niet voor lang zijn”. Vragend kijkt het kind de oude aan. Niet voor lang? De oude gaat verder. “Niet voor lang, want ik weet, dat over slechts een korte tijd ik heen zal gaan naar de eeuwige tabernakelen, naar de eeuwige woning van mijn dierbare Meester.”

Het jongske kijkt naar de oude en het ziet het gelaat van de oude opglanzen van hemelse vreugde, vanwege dat onbegrijpelijke, niet in te denken wonder. Dan stamelt de oude verder: “Nog een korte spanne tijds en dan zal ik gaan naar Hem,

Die mijn ziel lief heeft, en Die ik ook lief heb, met alles wat in mij is". Hij fluistert het. Hij zucht het uit, en toch juicht hij. Hij kijkt over de bergen. Zijn doffe ogen worden omhooggetrokken. Als luisterend heft hij het gelaat omhoog, naar boven, waar Christus is. Dan wordt het zo stil in hem. Dan wordt zijn ziel vervuld met een zo groot verlangen; bijna te groot om te dragen. Heel zijn leven is nu een gebed: "Ach, wanneer..." En toch ook een stille bereidwilligheid om te blijven, zo lang het zijn Meester goeddunkt.

Het jongske ziet het gelaat van de oude. Het kind wordt er verlegen van. Toch niet alleen verlegen. Een grote schuchterheid komt over hem, ook een grote ernst: en wonderlijk: de tranen vloeien hem langs het gezicht. Toch is het kind niet in de eerste plaats bedroefd. Voelt het iets van die niet te peilen heerlijkheid, van die onuitsprekelijke vrede, een vrede, die als voelbaar is in de armoedige hut?

"Neen, m'n kind, het zal niet voor lang zijn. Er is een einde. De rivier des doods ben ik nu zo dicht genaderd, zo dicht. Maar nu vrees ik niet, mijn jongen. Mijn ziel gaat uit naar Hem, Die mij zo onuitsprekelijk dierbaar is, Die mij verlost heeft en mij gedragen heeft door alle ontzettende verschrikkingen." De oude vouwt de handen en het lijkt wel, alsof zijn gelaat invalt onder alle herinneringen. "Blijf maar hier, mijn kind. Ergens anders is toch geen plaats meer voor je. Je kunt toch nergens meer heen."

Het jongske herhaalt: "Nergens". "Dan ben je hier welkom", zegt de oude. "Je bent een kind der Waldenzen, niet waar?" Het jongske knikt. Dan zegt hij heel zijn vroegere leven uit. In één zin, met een enkel woord. "Vader is dood, gedood in de strijd. En moeder en de kleine Claire zijn ook dood," stamelt hij. Het kind ziet het weer, het leed, dat hem overspoeld heeft, dat niet te dragen is, en waarmee hij toch verder moet. Onbewust bergt hij zijn hoofd in de handen en tranen druppen door zijn vingers. De oude zegt niets. Hij strompelt naar het jongske toe. Hij strijkt het zacht over zijn haar. "Stil maar, mijn kind, stil maar. De Heere leeft, mijn jongen. Hij leeft." En het jongske wordt stil. Het zit daar. Nu voelt het kind hoe moe het is. De oude ziet het ook. Hij maakt een eenvoudig bed voor hem gereed. Dan knielt hij met het kind en hij roept de Naam des Heeren aan. Hij wenst het jongske de nabijheid des Heeren toe in deze nacht, de nacht die valt over de bergen van het Noord-Italiáanse land.

Stil zit de oude nog enige tijd in de kleine kamer. Hij hoort de rustige ademhaling van het jongske, dat nu bij hem is. Hij kijkt naar het kind, dat geen vader meer heeft en wiens moeder en zusje weggereisd zijn naar een vergelegen land.

HOOFDSTUK VI

De oude man bad veel, maar hij gebruikte weinig woorden. Maar die woorden waren wel wondere woorden. Woorden, die spraken van een ontzaglijke afstand, en die toch een bijzondere nabijheid opriepen. Het jongske voelde dat. Hoe dat mogelijk was, was niet te zeggen. Het kind voelde, dat die oude man met zijn Meester mocht spreken. Spreken met een grote eerbied en een diep ontzag. Het was alsof het kind voelde, en zo was het ook, dat de oude, met zijn gebrekkige woorden, zich hunkerend uitte om nabij de Heere te mogen komen. Het was een vragen, om iets van Hem te horen; om niet zo mateloos ver van Hem te zijn. Eigenlijk was het één zuchten, uit zo'n diep verdriet, en toch met een grote verheuging. En de oude bad maar. Hij wist het eigenlijk zelf niet. Hij zocht maar naar enige gemeenschap met

zijn dierbare Meester. Het jongske had dan de ogen toch zo eerbiedig gesloten en de handen gevouwen. De oude behoefde niet op te houden. Het hele leven van de oude was bidden, en het was afstand. In grote genade roepen, op grote afstand, om nabijheid van Hem, Die hij had mogen vinden en naar Wien hij zocht. Roepen tot Hem, met Wien hij verenigd was met lichaam en ziel, over verre afstand heen; een schier niet te dragen afstand. Alles zuchtte in hem en het jongske merkte het. Stil lag daar het kind in de schamele hut.

Het is avond. Het jongske heeft zijn handen gevouwen. Heel stil. Eerbiedig stil. En het zucht maar. Het zucht tot de Heere. Het is als een roepen in een oneindige ruimte, in een doodse stilte, in een zwarte nacht. Het jongske weent. Toch weet het niet waarom. Is het dan zo alleen, op de aarde? Dat is het ook wel, maar daarom weent het toch niet. Het is iets anders, maar het kind weet niet wat. Eigenlijk is het kind omgeven door een ontzettende en toch liefelijke eenzaamheid. Althans, er zit iets in, dat anders is dan louter ontzetting. Nu mist het zijn vader en moeder en zusje toch niet zo.

Zo ligt het kind vele avonden. Overdag helpt het de oude met wat kleine karweitjes. De oude leert het kind ook nieuwe hoofdstukken uit de Heilige Schrift. En toch wordt de eindeloosheid al groter. Het is het kind alsof het maar gaat zonder enig doel, als een vreemde, als een rusteloze, als een doodongelukkig kind, en toch loopt het door. De oude ziet het wel. Hij merkt ook wel, dat het jongske vermagert, terwijl het toch alles krijgt wat het nodig heeft. Maar de oude weet wel, dat het geen gebrek aan voedsel is, dat het kind zo mager worden doet. De oude vermoedt de oorzaak wel. Hij heeft het gevoeld, als hij bidt; bidt, ook voor dit jongske. Soms was het dan alsof hij maar doorbidden bleef, vaak woordeloos. En elke keer komt dan dat jongske hem voor de geest, terwijl hij dat toch niet zoekt. Maar hij spreekt er niet over met het kind. Zo gaan de dagen voorbij. Zo vergaan de nachten. De oude smeekt het Aangezicht des Heeren en hij ontvangt een wonderlijke toeleiding tot zijn Meester. Zo stil ligt hij daar, zo stil. Zo verzadigd. Verzadigd, met een niet te verzadigen dorst naar de Heere. En weer doet de Heere zijn ogen wenden naar dat jongske. Het is als keert hij dat oude gelaat naar de plaats, waar dat kindeke ligt. Het is alsof er een vrede uitgaat naar dat kind, een vrede, die alle verstand te boven gaat. De oude voelt het. Dan stamelt hij: "Heere, het is tijd, dat U werke. Ach Heere, bezoek dit kind eens met Uw heil." De oude ligt daar, wonderlijk omringd door de liefde van Zijn Meester.

Niet ver van hem vandaan ligt het jongske. Het slaapt niet. Het weent niet. Er is alleen stilte. Onmogelijkheid om ooit bij de Heere te komen. Zo oneindig ver van Hem verwijderd. Toch ligt het kind heel stil. Het vraagt niet meer. Het weet niet meer te vragen. Het kan niet meer vragen. Het ligt alleen maar.

Toen was het, als hoorde het een stem.

Een stem in zijn hart.

Een stem zo uitnodigend, zo vriendelijk vragend, zo liefelijk: "Mijn zoon, geef Mij uw hart".

Toen.

En het jongske hoorde het; hoorde het zo duidelijk.

Toen wist het niet meer, waar het was.

Toen had het geen gedachten meer. Ook geen verlangens meer.

Het hoorde alleen: "Mijn zoon, geef Mij uw hart". Het vouwde de handen, het sloot de ogen. Het probeerde te stamelen: "Heere". Maar het durfde niet te geloven. Het durfde niet te denken, dat dát wonder voor hem was. Nog eens kwam die wondervolle stem, maar het was reeds zachter. En het kind durfde niet. Wonderlijke avond. Onvergetelijk.

Niet lang daarna werd het voor dat kind een ontzaglijke avond. Het was als kwamen alle ontzettingen op dat kleine jongske af, alsof er een duisternis over hem heen kwam zo vreselijk, dat hij het in bed niet meer uithouden kon. Het wilde roepen om de oude, maar het durfde niet. Het wilde zijn knieën buigen, maar het was het niet waardig. Het probeerde toch nog te smeken, maar daar kwam geen antwoord meer. Eindelijk week de benauwenis enigszins, maar daardoor werd de ontzetting groter. Het jongske verwonderde zich er over, dat de Heere hem nog niet van voor Zijn ogen weggedaan had; niet weggestormd had van voor Zijn Aangezicht.

Die nacht sliep het niet veel. Het was tegen de morgen, toen het in een onrustige slaap viel. En het sliep nog, toen de oude al lang op was. Het merkte het niet, dat die oude lang naar hem keek. Die oude merkte wel op, de tranen die op de wangen van het jongske lagen. Hij zag ook iets van de ontzetting, die op dat gezichtje lag. En toch kon die oude toen niet troosten en hij wilde het niet ook.

Weer is het avond. Het jongske zit bij de oude. En dan ineens, waar haalt het kind toch de woorden vandaan, ineens stamelt het, en het kijkt naar de oude man in een nameloos verdriet: "Ik heb de eeuwige dood verdiend." Dan zwijgt het. De oude knikt. Hij opent de mond en hij zegt: "Ja, mijn kind, dat is waar, de eeuwige dood verdiend, de eeuwige dood!" Dan zegt hij niets meer. Hij troost het kind niet. Hij kan het niet. Hij mag het niet ook. Hij wil het ook niet. Hij wordt ervan weerhouden. Hij ziet het wel, dat het kind als vergaat. Maar hij ziet ook wat anders. Hij ziet een kruis. Hij ziet Golgotha. Hij ziet zijn gezegende Meester daar hangen aan een hout. Daarom zwijgt hij. Hij mag nu niet spreken. Hij mag de roem van zijn Meester niet wegnemen. Daarom spreekt hij nu niet. En het jongske vraagt niet om troost. Het vraagt niet om woorden. Die zijn er niet. In dit ogenblik niet. Daar is alleen stilte. Ruimte. Een stilzwijgen. Eindelijk een stil zwijgen. Eindelijk. Niet meer een smeken. Een vergaan. Geen schreeuw om gemeenschap. Een vergaan zonder woorden.

Het kind moet naar bed. Het is al laat geworden, maar het kan niet naar bed. Maar het kan ook niet opblijven. Het is volkomen duister in het kamertje. Het kind moet nu toch wel gaan slapen, maar het kan niet slapen, en het kan evenmin wakker blijven. Het kan niet roepen om genade en het kan niet zwijgen. Zo ligt het daar. Zo loopt het daar. Is het avond? Is het dag? Zijn het dagen zonder tal?

Die nacht maakte de Heere het kind stil. Heel stil. Nu behoefde het niet meer proberen te bidden. Nu niet meer. Zo stil lag dat jongske, dat men zou kunnen denken dat het gestorven was. De ogen gesloten. De oude gaat zacht naar dat schamele bed. Het kind merkt het niet. Het zou het ook niet gemerkt hebben, al had de oude zich over hem heen gebogen. De oude was er niet meer voor hem, hoeveel hij ook van hem hield. Toen kwam de Allerhoogste, de Heere. Hij kwam niet, omdat dat kind zo eenzaam was, zo verlaten. Hij kwam ook niet, omdat het een kind was. Hij kwam, omdat Hij bewogen was met eeuwige liefde over dat kind. De oude voelde, als ruiste de Heilige Geest door zijn schamele hut. Toen ontblootte hij het hoofd en hij viel neer. Dicht was zijn oude gelaat bij het gezichtje van dat kind. Hij zag het.

Dichtbij. Helder. Toen zag hij, hoe over dat sluimerende kind, dat in het geheel niet sliep, hoe over dat gezichtje een ernst trok, een ontzetting, een onuitsprekelijke, verschrikkelijke majesteit; onuitsprekelijk, wonderlijk. De oude zag het en vouwde de handen. Hij bad niet meer. Hij lag daar en hij aanschouwde. Toen zag hij het gezichtje veranderen, langzaam. Een niet te beschrijven verandering. Niet uit te drukken. Het gezicht van het kind begon te glanzen, eerbiedig vervuld van diepe eerbied. Een hemelse glimlach trok zachtens over dat gezichtje en het verlichtte het. Een lieflijke glans begon er van af te stralen. Een tedere toegenegenheid. Zo wondervol. De oude zag het. Toen wendde hij zijn gezicht af. Die heerlijkheid kon hij niet langer aanschouwen. Hij bedekte zijn ogen, en zijn ziel zong Gode lof.

Die avond zou het kind geen woord meer spreken, tenminste dat dacht de oude. Maar nu vergistte hij zich toch. Het kind opende de ogen. Het keek in het rond. Zocht het iemand? Zocht het die oude man, die het lief had als een vader? Het ging wat zeggen. Het kon het haast niet uitgestameld krijgen. Toen fluisterde het: "Heere Jezus". En nog zachter daarna: "Heere Jezus, door U, door U alleen". Onbegrijpelijke taal, maar zo waar! De oude hoorde het. Hij verstond het. Hij nam het over. Het was hem als een lied na een donkere nacht. Als een morgenstond na uiterste duisternis. Een lied gezongen door een jongske en een oude man. Een lied van uiterste verwondering, onuitsprekelijke blijdschap, eeuwigheid. Eeuwige liefde. Het was slechts één woord. Het was een leven in Zijn goedgunstigheid.

HOOFDSTUK VII

Een enkele dag later. De oude man en het kind eten hun pover ontbijt. Er wordt niet veel gesproken. Dan, plotseling, zegt het jongske: "Ik hoor iets, in de verte." Hij buigt zich voorover om goed te kunnen luisteren. Ook de oude luistert. Moeizaam staat hij op. "Ik hoor stemmen, in de verte," zegt het kind. Dan haast de oude zich. "Kom mee", zegt hij tegen het kind. "Kom vlug mee." Samen gaan ze naar buiten. De frisse wind blaast hen in 't gezicht, maar ze merken het niet. De oude loopt zo snel hij kan naar de struiken, die staan voor het diepe ravijn naast de eenzame hut. Voorzichtig buigt hij ze opzij. Nu kan hij diep naar beneden zien, ver in het dal. Het jongske staat naast hem en het tuurt. En dan zien ze soldaten, nog ver weg, maar ze komen toch over het pad, dat hen langs de eenzame hut zal voeren. Ze klimmen omhoog tegen de rotsen, die soms het pad afsluiten. De oude man kijkt, en hij weet wel: dat zijn geen Waldenzen, die naderen. Dat zijn troepen van de vijand. Veel zijn het er, en hij heeft de kracht niet meer om te vluchten. Maar het jongske zal hij verbergen, en dat kan niet in zijn eenvoudige hut. Dat jongske van wie hij houdt als een vader. Hij ziet het daar staan met grote angstogen. Het kruipt bijna tegen hem aan om bescherming. Dan zegt hij: "Mijn jongen, zie je daar die kromming in het pad? Als je je daar tegen een rotsblok omhoog hijst, kom je achter dat rotsblok op een heel smal paadje. Loop dat uit. Daar zul je veel holen vinden, waar je je verbergen kunt. En als de vijand voorbij is en hij je niet gevonden heeft, blijft dan toch steeds in die richting verder gaan. Altijd weer. Ik kan niet meer met je mee gaan. Ik ben te moe. Ik hoef ook niet meer mee. Maar jij moet gaan. En vlug nu, want misschien nog een half uur, dan zijn ze hier en dan moet jij weg zijn." "Alleen?" vraagt het kind, "alleen?" "Ja mijn jongske," en het is alsof er een zachte glimlach over het door leed gerimpelde gelaat trekt, "ja, ik hoef niet meer mee. Ik hoef niet verder meer te gaan. Maar jij moet nog verder. Misschien nog heel lang." En weer wijst hij de richting. "Die kant op. Misschien zal je dan eens komen in een land waar geen vervolging meer wezen zal. Die kant trokken onze gezinnen vroeger ook heen, en zo zijn ze gegaan naar een ver land, waar vrede heerste voor hun

gezinnen. Ga die weg, mijn lieve jongen.” Maar het kind blijft staan. Het kan toch niet gaan zónder die oude man, die alles voor hem geweest is? Maar de oude dringt nog sterker aan: “Ga nu, mijn kind, en God Almachtig zegene je en Hij behoede je, en Hij brenge je in dat Land, waar niemand zeggen zal: Ik ben ziek.” Dan kust hij het jongske vaarwel. En hij drijft het bijna weg. En het jongske gaat, wenend. Het hoort de soldaten al dichterbij. Dan vlucht het om zijns levens wil. Steeds verder de bergen in. Steeds over onbegaanbaarder paden.

Het is bij de avond. De dag is gedaald. Een stille vrede hangt over het eenzame dal. Wie zou gezegd hebben, wat hier in de morgen gebeurd is? Hoe hier soldaten geweest zijn, die alles vernield en verbrand hebben wat zij op hun weg zijn tegengekomen; die alles geroofd hebben wat ook maar enige waarde had? Het is bij de avond, als er een kleine jongen het pad afdaald. Hij haast zich wel. Het gevaar is nu geweken. Hij heeft de soldaten gezien. Hij heeft ze zien langstrekken. Hij heeft hun gebral gehoord, hun dronkemansliederen. Toen is hij voorzichtig te voorschijn gekropen. Hij had zich verscholen, waar de oude hem gezegd had; op de plaats, die de oude hem gewezen had. En de Heere had hem bewaard. Geen der soldaten heeft hem opgemerkt. Het was wel een diepe grot. De Heere had hem beveiligd op die ontzettende middag. Hij kijkt het pad af. Daar in de verte ziet hij rook hangen. Het herinnert hem aan vroeger. En daarom vermoedt hij ook wel, wat er gebeurd is. Sneller daalt hij het pad af. Hij ziet het weitje voor zich, in de verte, maar de hut staat er niet meer. Uit een puinhoop stijgt nog wel wat rook op. Dat is de rook, die hij in de verte gezien heeft. Steeds harder loopt hij. Hij kan bijna niet meer, maar hij gaat toch verder. Straks zal hij wel weer terug gaan, maar eerst moet hij naar die hut, waar hij zulke wonderen heeft beleefd. Hij moet naar die oude man, die voor hem zo het Aangezicht des Heeren gezocht heeft; die hij lief heeft als een vader, en zelfs meer dan dat. Zo komt hij bij de plaats, waar eens de hut stond, zo mooi geleund tegen de bergen. En vreemd, nu durft hij haast niet verder meer. Het is ook nog zo'n klein jongske. En het heeft ook al zulke ontzettingen meegemaakt. Hij durft niet verder meer en toch gaat hij. En dan ziet hij, wat er gebeurd is.

HOOFDSTUK VIII

De oude ligt op het weitje buiten de hut. Doodgeslagen? Het jongske weet het niet. Het weet niet, wat er gebeurd is, welke ontzettingen hebben plaats gevonden. Maar hij weet ook niet, welke wonderen er gebeurd zijn. Die oude man ligt daar zo stil. Die ten dode geslagen man, ligt daar de barmhartigheid des Heeren te bewonderen. Hij ligt daar in ontzettende pijn, maar hij ligt daar eveneens in uiterste blijdschap, omdat zijn Meester gekomen is. Hij kan het maar niet begrijpen, dat Hij tóch gekomen is. Tot hém.

En Hij heeft hem zijn levenspad bekend gemaakt; een glimp ervan. Nu ziet hij zijn vrouw weer, en zijn kinderen, maar de smart is er tussen uit. Waar hij ook ziet en hoe hij ook aan hen denkt: er is geen droefenis. Hij ziet zijn vrouw, maar geborgen in zijn Meester, Die zijn vreugde is. Zijn stille lieve vrouw, als een lam gedood door de vijand. Geen klacht kwam over haar lippen. Heengereisd naar de eeuwige woningen. Zij was de eerste die de reis mocht beginnen. Ze had geen blik meer voor hem gehad, zij zag alleen nog Christus, in eeuwige verwondering. Gedragen door haar Meester. En hij had het mogen aanschouwen.

Toen hadden zijn vijanden, jaren terug, wel dertig jaar geleden, maar nu is alles zó helder weer, toen hadden de soldaten zijn vier kinderen gegrepen. Hij had ze willen

beschermen met zijn lichaam. Maar de soldaten hadden hem vastgegrepen. Toen zag hij dat ze zijn oudste jongske namen. En ze grepen een zwaard. En het jongske zweeg. Toen riepen ze tot hem: “Herroep!” En hij stond daarbij, vastgehouden door de vijand. En hij wist, dat als hij herriep, dan zouden zijn kinderen vrijgelaten worden en hij zou dan met hen mogen gaan, waarheen hij wilde. Maar hij hoefde niet te herroepen en het jongske smeekte het hem niet. Hij schudde zijn hoofd. Toen namen zij het zwaard. En zij doodden het kind voor zijn ogen. Hij zag het en toch zag hij het niet. Het was zijn kind, zijn oudste lieveling, en het was toch zijn kind niet meer. Hij zag maar alleen zijn Meester, hij hoorde maar alleen Zijn stem. Toen namen zij zijn tweede lieveling. En weer brulden ze: “Herroep!” En weer hoefde hij het niet te doen. En daarna zijn derde en het bleef stil. Daar was niemand die behoefde te herroepen, en daar werd geen kinderstemmetje gehoord, dat er vader om vroeg. Toen namen ze zijn jongste schat. Een baby nog maar. Ze grepen het bij het beentje. En tergend langzaam vroegen ze: “Herroep!”. De soldaten keken hem aan. Maar hij zag ze niet. Hij hoorde ze niet. Hij weende niet van die ontzetting. Hij stond daar, zo stil. De blijdschap lag op zijn gelaat. Hij kon toch niet verdrietig zijn, nu zijn Meester naast hem stond, nu zijn Meester alles voor hem droeg, en de slagen ontving die zijn kinderen leken te krijgen. Daar was geen dode vrouw. Daar waren geen gedode kinderen. Hij stond daar in een volkomen, niet te begrijpen blijdschap, om Christus’ wil. En hij stamelde het uit, volkomen vervuld van de liefde van Christus: “Jezus, dierb’re Jezus, mijn Heere Jezus Christus”. Toen hadden de soldaten hem maar weggeleid. En hij was wel meegegaan, wel meegelopen. “Heere Jezus, Meester.”

Later was hij toch ontvlucht. Daarna had hij in het verborgen geleefd. Verborgen in de tent van zijn Meester. Dertig jaar lang. Alleen. Toch niet totaal verlaten. Eigenlijk nooit verlaten, maar zo stil, zo eenzaam, zo verlangend om ontbonden te zijn en met Christus te zijn. Niet dat de dagen te lang waren, maar soms viel het wachten hem wat zwaar. En om het wonder van de nabijheid van zijn Meester des te groter te maken, waren Zijn liefelijke verbergingen soms wel veelvuldig. Zo had hij gesmeekt om de nabijheid van zijn Meester, Die zo heel dikwijls hem zeer nabij was. Hij had geroepen om Zijn stem nog eens te mogen horen, terwijl Hij menigmaal tot hem sprak. Maar hij kon niet meer buiten Zijn onmiddellijke nabijheid. De minuten vielen zo zwaar, de minuten, dat hij zijn Meester miste. Zo had hij zijn lichte weg mogen gaan in nachtelijke duisternis.

En nu, na zovele jaren lag hij hier, voor zijn hut en de Meester was gekomen, was toch gekomen. En het wonder was hem toch zo groot. Zijn Meester bij hem. En Hij sprak met hem, zo vriendelijk. En de oude fluisterde soms een antwoord terug. “Heere”, stamelde hij, “Heere, ik weet het wel, mijn Verlosser leeft. Ik weet het heel zeker, o allerhoogste God, maar wilt Gij het nog eens zeggen. Ik verlang zo Uw stem te horen. Met een zo groot verlangen.” Toen fluisterde hij: “Ik weet het wel, Heere, o allerhoogste God, dat Gij mij liefgehad hebt, zoals Gij mijn Meester Zelf liefgehad hebt, want ik leef alleen in Hem en ik sterf alleen in Hem. Maar spreek alleenlijk nog een woord, één woord, o Heere. Spreek nog één keer, wat U mij gezegd hebt, dat U nooit meer op mij toornen noch schelden zult. Niet omdat ik het niet geloof, o Heere God, maar opdat ik het nog eenmaal horen mag, dat ontzaglijke wonder, dat ons niets kan scheiden.” En toen zuchtte hij: “Nu kan ik niet verder meer, o allerhoogste God, o Immanuël, o Heilige Geest.” En hij lag daar, verzadigd met Zijn Goddelijk beeld.

Daar kwam een jongske aangekropen. Voorzichtig. Hij had een kom in zijn hand met water. Eerbiedig knielde hij neer bij de oude. “Drink, vader”, zei hij, “drink maar”. En voorzichtig maakte hij de lippen van de oude vochtig. Even voelde de

oude het, even. Hij voelde de kleine hand van dat jongske. En hij streek er heel zacht over. Toen wilde hij nog één keer zijn handen vouwen, maar hij kon het niet. Het kind zag het wel en toen nam het die oude handen, en heel voorzichtig vouwde het die stijve vingers in elkaar. Nog even bewogen de lippen zich. Toen ineens sprak de oude. Duidelijk. Eén keer mocht hij nog de lof van zijn Meester verkondigen, duidelijk, helder. En het kind hoorde het:

“Dierb're Heere Jezus”. Het gelaat van de oude was één glans, één vreugde. Eén glans van heerlijkheid. Toen strekte hij zijn armen uit; naar zijn Meester. Toen was zijn leven op aarde geëindigd. En daar lag de oude in het volle licht van Gods vriendelijk aangezicht. Een man, die alles verloren had hier op aarde, en toch alles ontvangen had.

Even keek het jongske nog naar dat gelaat, toen wendde het zijn hoofd verlegen af. De liefde, die er straalde van het aangezicht van dat kind des Heeren was te groot om gade te slaan. En het jongske zag, dat de oude was in dat land, waar niemand meer zal zeggen: “Ik ben ziek”. Nooit meer alleen. Altijd bij Hem, Die zijn ziel zo lief had, dat er geen benadering van uitdrukking was. Alleen maar loven, alleen maar zingen, eeuwig zingen, eeuwig danken, voor alle dingen. Het lied van Mozes en van het Lam.

Het jongske is verder getrokken. De oude had hem de weg gewezen. Het kind is getrokken, onbegrijpelijk ver. Over bergen.

Door dichte sneeuw. Over een pad dat niet begaanbaar meer was.

Vluchtend. Soms vervolgd. Tot hij niet verder meer kon en hij zich neerlegde onder een heg bij een weide, waar de zon zacht over scheen. In de verte hoorde hij het gekletter van zwaarden, maar het drong niet meer tot hem door. Het kind sliep en zijn Meester hield beschermend Zijn hand over hem uitgestrekt.

EINDE

DEEL 2

TERUG NAAR HET VADERLAND

HOOFDSTUK 1

Het is de veertiende Augustus van het jaar 1689. Over het eenzame Zwitserse landschap gaat de zon onder. De toppen der bergen kleuren zich nog eenmaal. Aan een pad door de bergen, dicht bij een kleine alpenweide, staat een oude vrouw. Ze houdt haar hand boven haar ogen, tegen het licht van de ondergaande zon. Naast haar staat een nog jonge vrouw. Een klein meisje houdt de jonge vrouw vast aan haar rok. Even verder spelen twee jongens van een jaar of zes, Het pad is bochtig en steil.

“Nu geloof ik, dat ik ze toch werkelijk hoor,” zegt plotseling de jonge vrouw. Nog scherper luistert ze, en dan: vlug loopt ze met het meisje aan haar hand naar de bocht in het pad. Dan roept ze achterom tot de oude vrouw: “Ja, daar zijn ze!” Twee mannen, aan wie duidelijk te zien is dat het broers zijn, komen haar tegemoet. De oudste van de twee pakt zijn vrouw vast en zoent haar. De blijdschap staat op zijn gezicht te lezen, dat hij weer thuis is. Zijn vrouw ziet het wel. Ze is ook gelukkig, dat haar man er weer is. Vaak heeft ze staan kijken of hij er nog niet aan kwam en nu is hij er weer. Haar vriendelijke gezicht lacht tegen hem. Dan groet ze ook haar zwager hartelijk. Hij is van harte welkom, altijd. Maar lang kan ze zich niet bezig houden met haar man, want het kleine meisje staat al van ongeduld te trappelen. Ze wil op vaders schouder zitten. Maar eerst kust de man zijn oude moeder, die ook dichterbij gestrompeld is. “Hoe is het er mee, moeder?” vraagt hij haar. “Goed, mijn jongen,” zegt de oude vrouw, “alles is goed.” Dan springen zijn jongens om hem heen. En de een wil dit van vader dragen en de ander wat anders.

Zijn jongste broer blijft staan, wat achteraf. Hij is heel anders dan zijn wat oudere broer. Hij is jonger, maar zijn gelaat is toch reeds doorploegd met diepe groeven. De blik van zijn ogen is veel harder en in zijn donkere ogen smeult de haat. Maar het is

niet tegen zijn broer of diens vrouw en kinderen, want die zijn hem lief; en het is in geen enkel geval tegen die oude vrouw, die op hem wacht, integendeel. Als hij haar ziet staan, gaat hij naar haar toe en hij kust haar gerimpeld gezicht. Het is wonderlijk te zien, hoe zacht zijn ogen nu worden, hoe hij tegen haar lacht, als hij de liefde in die oude ogen ziet. “Welkom thuis, mijn jongen,” zegt de oude. “Kom maar gauw mee, Margu erithe heeft de maaltijd al klaar. Je zult wel honger hebben. Kom maar gauw mee.” Dan ondersteunt de jonge man zijn oude moeder en samen gaan ze naar de hut. Verheugd, omdat ze elkaar toch weer hebben mogen ontmoeten.

Het is avond. De oude vrouw staat nog buiten. Ze is een klein eindje van de hut gedwaald, tot de bocht in het pad. En daar staat ze. Daar staat ze elke avond. Dan tuurt ze in de verte, in zuidelijke richting. Dat doet ze ook elke avond. Het lijkt wel of daar iets heel bijzonders te zien is, want steeds gaat ze daar maar naar toe. En dan blijft ze daar staan in de grote stilte. Met een zekere droefheid. En dat is ook

geen wonder, want daar, heel ver weg in het Zuiden, in een ander land, ligt haar man begraven en twee van haar jongens. Ze zijn gevallen in de strijd tegen de wrede overheerser. Gevallen in de strijd, die de Waldenzen te voeren hadden tegen een zeer grote overmacht. Daar in hun Vaderland, in Noord-Italië, liggen ze gedrieën begraven, gevallen in dezelfde slag. Elke avond kijkt die oude vrouw in die richting. Maar het is niet met opstandigheid. Het is alleen nog in verlangen. In zeker opzicht in een verlangen naar het oude vaderland, waar ze eens zo gezegend zijn geweest, waar de Heere zo aan hen gedacht heeft en waaruit ze nu verdreven zijn. En als ze daar staat, dan bidt ze en dan, heel eerbiedig, kijkt haar hoofd omhoog, als draagt ze dan alle kinderen des Allerhoogsten op aan hun goedertieren Heere. Dan gaat ze terug naar de hut. Elke avond is dat haar gang. Zo is ze ook deze avond weer uitgetogen. Het is niet ver. Haar jongste zoon gaat naar haar toe. Hij komt naast haar staan. Hij legt zijn hand op haar schouder, zacht. “Kijkt u weer naar het oude land, moeder?” vraagt hij. “Ja, mijn jongen,” zegt ze. “Ik kijk weer naar ons oude vaderland. Naar het land, waar de Heere zulke wonderen heeft verricht. Naar het land, waar wij het zo allerdiepste verzondigd hebben, mijn kind. O mijn kind, Hij heeft ons moeten verdrijven om onze zonden. Dáárom mijn jongen, ik weet het zeker. Hij heeft ons wel moeten kastijden.” Dan licht haar gezicht weer op en ze zegt: “Maar misschien wil Hij ons toch nog, uit ongekende barmhartigheid, door het dierbaar bloed van de Zone Gods, toch nog terugbrengen. Nog eens weder doen keren. Wie weet, wat Hij doen zal.”

De jonge man kijkt naar zijn moeder. Hij kent haar droefenis wel. Wat houdt hij veel van haar. En wat wordt ze oud! Dan zegt hij: “Kom moeder, laten we nu naar binnen gaan. Kom nu maar mee, naar de hut, dan zult u wel horen wat we nu gaan doen.” En dan plotseling begint de toom te flikkeren in zijn donkere ogen. “Nu gaan we ons land weer veroveren. Nu zullen we die moordenaars verjagen, totdat er geen enkele meer over zal zijn. Nu is hun tijd gekomen. Dominee Arnaud zal ons aanvoeren. De Prins van Oranje zal ons helpen. Nu zullen we het hun betaald zetten wat ze ons misdreven hebben.” Steeds heftiger komen de woorden uit de mond van de jonge Waldens, die verdreven is uit zijn geliefd vaderland. Zijn moeder kijkt hem aan en ze vraagt: “Jean, en als je nu eens in die strijd zal vallen, zoals je vader gevallen is en je twee broers, wat dan m'n kind? Zal het dan vrede zijn? Als de dood over je komen zal, mijn jongen, zal het dan goed zijn, m'n kind? Is dan het dierbaar bloed van Christus je enige hoop, je enige verwachting? Weet je dan wel heel zeker, mijn jongen, dat Hij dat bloed ook voor jou gestort heeft? Weet je dat wel heel zeker, mijn kind?” Dan buigt Jean het hoofd. Hij kent moeder wel en moeder kent hem wel. Ze stelt hem wel die vraag, maar ze weet het antwoord wel en hij weet het ook wel. Hij kijkt zijn oude moeder aan. Hij ziet die moede ogen, die toch zo glanzen kunnen. Moeder, die hij zo lief heeft. Die oude ogen, die wel kijken naar een vaderland waar ze eens gewoond heeft, maar die veel meer zien naar een vaderland, dat boven is, waar Christus is.

De jonge man zegt niets meer, maar hij schudt het hoofd en dan zegt hij zacht: “Nee moeder, dan zal het geen vrede zijn, dan zal het eeuwige ontzetting zijn.” Hij zegt het niet oneerbiedig. Hij zegt het zacht en hij voelt de ontzetting wel enigszins. Hij weet, dat het zo is en zijn moeder weet het ook. Hij fluistert er nog achteraan: “Dan zal het eeuwig nacht zijn, moeder, eeuwige duisternis.” Dan pakt die oude vrouw haar jongen vast, haar lieveling. En op dat eenzame pad, midden tussen de bergen, valt ze neer op haar knieën en ze smeekt: “O, Heere God, denkt U toch eens aan mijn kind. Denkt toch eens aan mijn kind, Heere. Heere, wilt U naar hem vragen en wilt U hem om het bloed van Uw lieve Zoon genadig zijn, want hij vraagt niet naar U. O God, red hem toch!” De jonge man ziet daar zijn moeder liggen. Moeder, die hem zacht vasthoudt. Hij weet het wel. Zij bidt zo vaak voor hem. Altijd smeekt zij

voor hem. Maar hij is zeer verhard. Hij ziet het wonder wel, dat zijn moeder beroert, maar hij staat daar. Hij roept wel, maar daar is geen opmerker. Nooit is daar een opmerker. Waar hij knielt, waar hij roept: altijd weer opstaan, waar hij neergeknield is. Altijd weer. Hij heeft het wel uitgeschreeuwd, ook wel uitgeklaagd en uitgeweend. Maar steeds bleef hij dezelfde. En moeder roept maar. Maar hij verandert niet. Dan pakt moeder zijn hand en ze zegt: "Kom mee, Jean, dan gaan we naar huis, naar Pierre, kom maar." Een eindeloze moeheid overvalt haar. Een niet te dragen smart. En steeds langzamer loopt ze, alsof ze gebukt gaat onder een last, die niet te dragen is. En haar jongen ziet het wel. En het zucht in hem mee. Maar de nacht blijft nacht. Het laatste eindje moet Jean zijn oude moeder ondersteunen, anders zou zij de hut niet gehaald hebben. Hij weet het wel, waardoor ze zo moe is. Hij weet het wel. Ze struikelt. Dan klaagt ze zacht tegen hem: "Ik ben zo moe, mijn jongen, zó moe, Jean, dat ik het bijna niet meer dragen kan. Ik ben zo moe van de zonde, mijn kind, onuitsprekelijk moe. Maar ik word ook zo moe daarvan, mijn lieve jongen, dat jij het dierbaar bloed van mijn gezegende Verlosser zo ontzettend onrein acht. Dat je dat zo vertreedt, mijn kind. O, mijn kind, wat zal jij toch te verantwoorden hebben. En nu ga je morgen weer weg om te strijden tegen de overheersers, maar misschien ben je eerder in de eeuwigheid, mijn kind, o Jean, en dan?" De jongeman gaat niet alleen verder. En hij neemt het zijn moeder niet kwalijk, dat ze tot hem spreekt, altijd weer. Hij heeft er haar des te liever om. En hij klaagt tot haar: "Moeder, mijn lieve moeder."

HOOFDSTUK II

Het is avond. De maaltijd is gebruikt. Maar de kinderen in de berghut zijn nog niet naar bed. Het hele gezin is nog verenigd rondom de tafel. Marguérithé zit dicht bij haar man. Ze houdt zijn hand maar vast geklemd in de hare, alsof zij hem nooit meer los zal laten. Het is stil in de kamer. Zojuist heeft vader verteld, wat er zal gaan gebeuren. Dan vertelt Pierre, waarom hij morgen weer weg zal gaan met Jean. Ze zullen niet alleen gaan. Negenhonderd mannen zullen zich verenigen aan het meer van Genève. Dat zijn de overgeblevenen van de duizenden Waldenzen, die er drie jaar geleden nog leefden in de bergen. Negenhonderd nog slechts. Ze zullen gaan onder leiding van dominee Arnaud. Het lijkt wel vreemd: Een leger onder leiding van een predikant, maar voor dit gezin is het heel niet vreemd. Ze kennen dominee Arnaud. En ze weten het: Hij is een strijdbaar held, maar bovendien is hij iemand, die de Heere vreest. Ze hebben hem vroeger nog horen prediken in hun kleine, vaak geel geverfde kerkjes. Hoog stak hij uit boven de andere mannen.

Dan staat de oude vrouw op en ze zegt als biddend: "Moge de almachtige Heere met jullie gaan, en ons brengen in het land, dat Hij ons geschonken heeft." Even is het stil, maar dan gaat Pierre weer verder. Soms vult Jean hem aan. "Onze dominee is ook al enige tijd geleden bij de Prins van Oranje geweest en samen met diens aanvoerder, maarschalk Schomberg, is er toen een krijgsplan gemaakt." Dan zegt Pierre: "Ik heb wondervolle dingen over die Prins gehoord." "Wat dan?" vraagt Marguérithé. "Wat heb je dan van hem gehoord?" "Dit," zegt Pierre, "het is een vorst, die de Heere vreest. En nog meer, dominee Arnaud heeft mij verteld dat er in Schotland een prediker was, die al jaren geleden geprofeteerd heeft dat deze Prins koning zal worden van Engeland. Weet jij nog hoe die prediker heette Jean?" "Thomas Hog," zegt Jean. "Ja," zegt Pierre, "Thomas Hog." Een koning, die de Héere vreest," zegt de oude vrouw en ze kijkt naar haar jongens. "Wat zal dan de duivel proberen om die man in zijn klauwen te krijgen, maar het zal hem nooit gelukken."

“Morgen zullen we gaan,” zegt Pierre. Hij weet het, het zal een hachelijke strijd worden, negenhonderd man tegen een veel meer dan tienvoudige overmacht, maar ze zullen gaan. Jean wrijft zich in de handen. Het is gevaarlijk: Enkele honderden tegen vele duizenden, maar hij gaat graag. In de kamer wordt het stil. Morgen gaat vader weer weg en oom Jean, morgen al. Daarom zit Marguérithe met haar hand in de hand van haar man. En daarom klimt zijn dochtertje ook op vaders knie, want morgen gaat vader weg. Ze heeft het wel begrepen. Het zal heel gevaarlijk zijn. En ze houdt zoveel van vader. Het zal weer oorlog worden. Ze weet wel, wat dat is. En als vader nu eens sterven zal? Ze nestelt zich heel dicht tegen vader aan. En vader houdt zijn lieveling heel zacht vast. Hij ziet dat ernstige gezichtje wel. En hij ziet ook wel, dat ze naar hem kijkt op een heel wonderlijke wijze, heel eerbiedig. Dan zegt het kind: “Vader, als u nu eens sterft, daar in dat verre land? Vader als ze u daar nu eens dood schieten?” En het kind kijkt met haar donkere ogen naar haar vader. En vader ziet het wel, ze wil nog meer vragen, maar het lijkt wel alsof ze het niet durft. Maar toch doet ze het en er klinken snikken tussen haar woorden door: “Vader, als u nu eens sterft in die strijd, wat dan, vader?” En toen snikte ze: “Vader, zijn uw zonden vergeven? Ik ben zo bang voor u, vader.” Toen huilde het jonge kind. Ze zei het niet brutaal. Ze vroeg het heel eerbiedig. Ze vroeg het toch en eigenlijk durfde ze het niet. “Want ik houd zoveel van u, vader, en als u dan gedood wordt in die strijd, o vader.” Het lijkt wel of het kindje niet verder denken wil, niet verder zeggen wil ook. Het hele lichaam schudt van het snikken. Dan klemt de sterke man zijn lieveling stevig tegen zich aan en de tranen vallen op haar hoofdje, en hij zegt eerst niets. Het is ook zo stil geworden in het kamertje. Het lijkt wel alsof de woorden nog nasuizen: “Vader, ik ben zo bang voor u. Vader, zijn uw zonden wel vergeven? Wat dan, vader?” Iets van de eeuwigheid ruist door die eenvoudige kamer, daar in dat hoge Zwitserse bergland. En het kindje kijkt vader maar aan, want vader heeft geen antwoord gegeven. Vader moet toch antwoord geven. En vader voelt dat. Hij is nog schuchterder dan zijn kleine meisje. Hij fluistert het: “Ach, mijn lief meisje, als vader weg is, wil jij dan de hele tijd aan de Heere vragen of hij vader bekeren wil, en oom Jean ook, wil jij dat doen, mijn kind?” Dan gaat hij nog wat verder en het is als spreekt hij tot een veel oudere. “Ach m’n kind, de Heere is vaak zo goed voor vader geweest. Hij heeft vader zo vaak vriendelijk genodigd en gebeden. Zo vaak m’n kind, zo vaak. En wel eens een heel enkele keer heeft vader gedacht, dat hij een kind des Heeren mocht worden, dan was de Heere zo dicht bij hem. Maar hij heeft het nooit gedurfd, m’n kind, nooit. Hij dacht dat dat te groot voor hem was. Het was het ook mijn kind, het was ook te groot, want hij heeft de Heere Jezus te klein geacht. Misschien begrijp je er niets van, mijn kind, maar vader heeft de woorden van de Heere Jezus nooit geloofd, nooit en daarom moet hij nu gaan, zonder dat zijn zonden vergeven zijn. O, m’n kind. O, m’n kind. Wat zal dat voor vader zijn.”

En de sterke man huilt als een kind. Samen wenen ze. Samen bidden ze. Het lijkt wel of er verder niemand in de kamer is. En de man zegt maar: “Die kloof is zo diep mijn kind. En zo breed. Ik kom daar nooit over. Vader heeft alleen maar ongeloof mijn kind. Dat alleen maar. En hij kan het niet veranderen, maar het is zo ontzettend.” En hij ziet maar dat ernstige gezichtje. Hij hoort maar steeds die vraag: “Wat dan, vader?” Hij weet wel, wat zijn dochtertje bedoelt. En hij weet ook wel, dat ze helemaal gelijk heeft. En hij ziet dat gezichtje stil knikken. Wat heeft hij zijn dochtertje lief, juist omdat ze die vraag stelt.

Die avond is er niet veel meer gezegd. Dat kwam niet alleen door de droefheid, die het afscheid met zich meebracht. Dat was het niet alleen. Er was iets van de

eeuwigheid, dat in die kleine kamer mocht blijven hangen. Zelfs de jongens waren stil en nog maar kort geleden had de kleine Michel gezegd: “Ik zou best mee willen.” En zijn broertje had ook best mee willen gaan. Wonderlijk, nu spreken ze daar niet meer over.

Die avond zijn ze wel neergeknield, als iedere avond, en toch anders. Toen heeft vader met zijn vrouw en kinderen en met zijn moeder en met Jean gebeden. Hij was ontroerd. Hij bad niet ongevoelig. Hij smeekte de Heere voor zijn vrouw en kinderen, voor zijn moeder en voor zijn broer. Hij durfde niet voor zichzelf te vragen. Hij ondervond wel enige verheuging toen hij zijn nood mocht klagen, uitklagen, en wat hoger op mocht klimmen. En het gebeurde wel even, dat hij ook zijn gezin uit het oog mocht verliezen. Dat wel, even. Maar hij merkte toch dat die kloof, die ontzettende kloof bleef, die er ondanks alles was tussen de Heere en hem. Dat voelde hij toch wel heel helder. En zijn moeder merkte het ook. Ze gaf hem een hand en ze zei tot hem: “Ach, mijn arme jongen, zoek toch de Heere voor het eeuwig te laat is.” En hij wist, dat zij gemerkt had wat hij miste, wat hij niet verbergen wilde en dat toch zijn ontzettende schuld was.

HOOFDSTUK III

Het is nog vroeg in de morgen als Pierre en Jean zich op weg begeven. Het is nog vroeg, maar het gehele gezin doet hen uitgeleide. Het is wel een droevig afscheid, maar ieder probeert zich goed te houden. Waarom eigenlijk? Moeder Marguérithé is toch wel erg bedroefd. Ze hoort haar kinderen roepen: “Dag vader! Dag oom Jean! Dan voelt ze zacht een oude hand op haar schouder gelegd en een oude stem zegt tot haar: “Stil maar mijn kind, de Heere is machtig ze te bewaren. Vraag het Hem maar geduriglijk. Wie weet wat Hij nog doen wil.” Dan geeft ze de oude een hand. Ze heeft die oude vrouw lief. Ze ziet hoe die oude als zegenend haar handen naar haar beide kinderen uitstrekt. En ze zegent ze ook. Ze laat ze niet alleen gaan. Afscheid hebben ze al genomen, maar met hun gedachten zullen ze dicht bij elkaar blijven. En misschien mogen ze in hun gebeden verenigd worden aan de troon der genade. Bij de bocht in het pad keren de mannen zich nog een keer om. Dan zijn ze verdwenen. Een laatste groet weerklinkt nog. Marguérithé gaat naar binnen. Zal ze haar man nog ooit terug zien? Veel geslapen heeft ze niet. Samen hebben ze wel veel gesproken en toen heeft Marguérithé haar man dezelfde vraag gesteld die ook haar dochtertje hem gesteld had, maar wat deed ze het met grote schuchterheid, want ze dacht aan zichzelf. “Als het nu eens eeuwigheid wordt, Pierre, wat dan?” En toen hadden ze samen geweend.

Met grote, lang stappen, naar de gewoonte der bergbewoners, gaan de twee mannen voort. “Nu de oude Martin nog ophalen, Pierre,” zegt Jean. “Hij gaat ook mee en ik ben er blij om.” Pierre knikt. Hij is met zijn gedachten nog thuis. Dan, alsof hij die gedachten toch enigszins van zich af wil schudden, verschuift hij zijn ransel. Het is een heel gewicht. Er zit voor tien dagen proviand in, dat is afgesproken. En dan nog het geweer en zijn zwaard. Elke Waldens die ten strijde trekt, zal ongeveer honderd pond te dragen hebben. Maar Pierre en Jean zijn nog jong en sterk. En het bruingroene uniform dat ze dragen, zit plezierig. Het is een goed voorbereide tocht. Het is ook al de derde keer, dat ze gaan. Twee keer is het mislukt. Als het nu eens gelukken mocht. Als de zegen des Heeren deze keer hen toch eens verzellen mocht. Wat zou het toch een wonder zijn. De oude Martin staat al te wachten. Eigenlijk is hij te oud voor zo’n verre tocht. Voor zo’n ontzettend zware tocht. Maar hij gaat toch mee. Een betere bergbeklimmer is er niet. En hij wil zo graag. Bovendien laat hij

niets achter. En hij neemt wel iets mee. Een tere Godsvrucht. Eigenlijk een voorzichtige wandel met God. Misschien wil de Heere hem nog éénmaal tonen, het land, waar Hij hem Zijn heil heeft doen zien. Pierre en Jean kennen hem al zo lang. Zij woonden in hetzelfde dorp, alleen wat hoger. Een klein dorp in een breed dal. Wat hoger woonden ze. Zijn ze daarom gespaard gebleven, toen die verschrikkelijke overval gekomen was? Kort na die overval hadden ze de oude Martin gevonden, zijn hoofd gestut in zijn handen, gezeten op een boomstronk, in grote verslagenheid. Een man, verteerd door droefheid. Niets hadden ze gezegd. Eindelijk was toen de oude opgestaan terwijl hij stamelde: “Zij zal niet meer tot mij komen, maar ik zal wel tot haar gaan.” En toen heel schuchter er achteraan, zo zacht, dat het nauwelijks hoorbaar was: “De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de Naam des Heeren zij geloofd.” En in dit alles zondigde hij niet. Wat had die oude dat eerbiedig gezegd en toch had hij alles verloren wat hij op aarde bezat. Zijn oude, lieve, gebrekkige vrouw. Kinderen hadden ze nooit gehad. Altijd waren ze samen geweest. En nu was zijn vrouw door de vijandelijke soldaten doodgeslagen en hij had haar niet kunnen beschermen. Hij had haar mogen begraven. Heel alleen. De vijanden hadden haar gekneusd en gewond, maar de oude man had haar zo zachtkens opgenomen en zo voorzichtig weggedragen en gelegd in het graf, dat hij zelf voor haar gegraven had. Toen was hij daar neergeknield. Nu behoefde hij niet meer voor zijn vrouw te vragen, of de Heere haar wilde bewaren op al haar wegen. De Heere Zelf had haar tot Zich genomen, toen er niemand meer was om haar te helpen. Het was geen zware gang voor haar geweest, al scheen het een moeilijke weg. De Heere had Zijn oud en gebrekkig kind naar huis gehaald. In alle strijd, zo vredig, zo liefelijk. Daarom kon de oude er wel bij zitten. Wel in grote droefheid, maar toch ook in heilige blijdschap. Haar leven was Christus geweest. Niets anders. Het had hem vaak verwonderd, dat haar leven zo zijn mocht. Wat was ze altijd stil haar weg gegaan. Soms zo stil, dat het wel leek alsof zij al niet meer van de aarde was. Zo was haar leven met Christus verborgen in God. Toen hij haar vond, zag hij wel dat zij veel moest geleden hebben, maar hij zag toch ook, dat er iets van haar gelaat afstraalde, dat niet anders kon zijn dan hemelse blijdschap. Altijd had hij zo tegen het afscheid opgezien, als ze eens van hem zou gaan. En nu had hij geen afscheid behoeven te nemen. Ze was heengereisd zonder afscheid. De Heere had alles zo wel gemaakt. Heel stil naar huis. Zeer zacht gedragen door Hem, Die haar ziel liefhad en Die ook zij zo lief had gehad. Zo onuitsprekelijk lief. Kort daarna waren de vijanden teruggekomen, maar toen was de oude reeds weggetrokken. Op aarde was zijn leven nu wat doelloos geworden, maar toch was hij heengetrokken naar het gastvrije Zwitserland, waar de Waldenzen tijdelijk onderdak konden krijgen.

Daar had hij gewoond. Drie jaar. Eigenlijk had hij er drie jaar gewacht. Gewacht tot hij zou kunnen wederkeren. En nu mocht hij trekken. Zijn laatste reis. Maar er is geen verdriet in hem. Zijn laatste reis. Nu zal hij verzameld worden tot zijn vaderen, ingezameld worden door de hemelse Landman, binnengehaald door zijn Meester, om eeuwig bij Hem te mogen zijn. Eeuwig. Hij loopt naast zijn twee jonge vrienden. Soms horen ze hem fluisteren: “Eeuwig, eeuwig.” Hij loopt daar zo rustig, alsof er geen strijd te wachten staat. Elke stap brengt hem dichterbij zijn Meester en zou hij dan niet verheugd zijn met een onuitsprekelijke vreugde? Hij kan het niet helpen dat hij niemand anders ziet, dan Jezus alleen. Overal.

HOOFDSTUK IV

Over het Meer van Genève schijnt af en toe het licht van de maan. Het is avond, kwart voor negen. Niet ver van het stadje Nyon ligt het beboste eenzame strand van Promentoux. Ondanks het feit dat er weinig wind is, is er toch Vrij veel geritsel in het bos. En dat is geen wonder, want in dit bos zijn een kleine duizend Waldenzen verscholen. Ze wachten. Ze zullen wachten tot het negen uur zal zijn. Dan zullen ze zich op pad begeven. Eerst naar het strand van het Meer van Genève, daarna zullen ze in de boten gaan en oversteken en dan zullen ze in het vijandelijke land zijn. In Savoye, het land waar de Savoyse soldaten met de Fransen hen wel zullen wachten. De soldaten in hun rode uniformen, de roodhemden. Iets van hun plannen schijnt toch uitgelekt te zijn, want een enkele nieuwsgierige staat reeds aan de oever van het Meer. Ze praten met elkaar, spottend, toch ook verwonderd. Wie heeft er ook zo iets vreemds meegemaakt. Daar zal een troepje Waldenzen oversteken, nog geen duizend man, en dat zal de strijd gaan aanbinden tegen een twintig, dertig maal machtiger vijand. Dat kan toch nooit lukken. Dat is toch dwaasheid!

Vijf minuten voor negen. De oude staat op. Pierre en Jean volgen zijn voorbeeld. De lucht is nu wel helemaal bewolkt. Af en toe valt de regen. Het zal een donkere nacht worden. De drie mannen zetten hun vreemd gevormde helm op. Dan doen ze nog iets. Kransen van eikeloof leggen ze er om heen. Dat is hun gewoonte. Dient het als camouflage? Dan opent Pierre zijn ransel en even glimlacht hij. Daar liggen gevlochten strikjes. Gevlochten van oranje lint. Marguërithe heeft ze gemaakt. Alle Waldenzen zullen getooid zijn met eikeloof en daar door heen een gevlochten oranjelint, als dank aan hun weldoener de Prins van Oranje. "Het is tijd," zegt de oude, "laten we het aangezicht des Allerhoogsten zoeken." Dan knielen de drie mannen neer. De oude smeekt zijn Meester, of Hij hen geleiden wil. En als hij bidt is het alsof zijn vaderland steeds verder uit zijn gezichtskring verdwijnt en het hemels Jeruzalem steeds nader komt. Hij zucht er naar in een heilig verlangen. Tenslotte bidt hij niet meer. De moeite, het verdriet en de zorg zijn nu toch voorbij. Hij aanbidt. Zo mag hij met zijn vrienden de ontzettende tocht beginnen op een zeer zachte wijze. Ze rijzen op. Nog eenmaal kijkt Pierre om naar het land, waar zijn vrouw en zijn oude moeder en misschien ook zijn dochttertje het aangezicht des Heeren zeker zullen zoeken en smeken om hun behoud. Dan volgt hij de beide anderen naar het strand. Van alle kanten komen nu Waldenzen. Er wordt niet gesproken. Er is geen vuur. Aan de oever van het meer wachten ze. Er is geen aanvoerder. Wel is er een enkele officier in een kleurrijk uniform, maar waar blijft de aanvoerder? Dan plotseling, snel komt er een wonderlijk lange man met donker haar uit het woud. "Dominee Arnaud," fluistert de oude. Zijn makkers knikken. Ze kennen hem ook. Een wonderlijk man om te zien. Donker haar en blauwe ogen.

Er is geen gejuich, er wordt niet gesproken. De lange man geeft slechts een eenvoudig teken. Hij wenkt met de hand en dan knielt hij neer. En zijn mannen knielen naast hem. Dan smeekt dominee Arnaud de Heere en hij belijdt met koning Asa: "Heere, het is niets bij U, te helpen, hetzij de machtige, hetzij de krachteloze; help ons, o Heere, onze God! Want wij steunen op U, en in Uw Naam zijn wij gekomen tegen deze menigte; o Heere! Gij zijt onze God; laat de sterfelijke mens tegen U niets vermogen." Dan richt hij zich op. Een enkel bevel. Snel wordt een vijftiental boten naar de oever gesleept. De Waldenzen gaan erin. Ze pakken de riemen en in snelle vaart gaat het naar de overzijde. Daar zullen ze moeten landen in vijandelijk gebied. Zal hun tocht bekend geworden zijn? Dan is alles direct verloren. Slechts op een kleine afstand van het strand zijn daar de spelonken en de holen, waar de vijand zich kan verbergen. Maar ze landen in volkomen stilte. Negenhonderd man. En dan trekken ze verder. Dan begint de tocht. Over een pad,

dat onbegaanbaar is. Bovendien is het nog gaan regenen ook. Het pad wordt spiegelglad, maar de twintig compagnieën waarin dominee Arnaud zijn leger heeft verdeeld, ieder onder een kapitein, trekken op. Een enkele verkenner is al wat vooruitgegaan, maar hun taak is bijna onmogelijk. Pierre en Jean hebben met de oude afgesproken elkaar zo min mogelijk te verlaten. Zo gaan ze voort, naar het land hunner vaders. Een tocht van vele dagen. Over de toppen der bergen. Door vijandelijk land. Tussen een bevolking, die hen zo mogelijk zal verraden. Maar ze gaan. En het klinkt nog na: "Heere, laat de sterfelijke mens tegen U niets vermogen."

Die eerste nacht zijn ze getrokken over de rotsen, hebben ze zich opgehesen tegen grote blokken, om de bekende paden zoveel mogelijk te vermijden. Het hijgen en gesteun klinkt uit het leger, maar ze gaan voort. De oude klaagt niet, hij klimt als een jonge soldaat. En Jean zet de tanden op elkaar. Nu zal hij gaan naar het vaderland. Zo trekken ze meer dan twintig uur door, vrijwel zonder een ogenblik te rusten. Nooit eerder is zo'n tocht op deze wijze gemaakt. En eerst na drieëntwintig uur voorttrekken, gebiedt dominee Arnaud rust. Zijn soldaten vallen bijna om van vermoeidheid. Nu mogen ze even slapen. Slapen in de regen, in de barre kou, hier in het hoge bergland. Maar ze voelen het niet. En ze slapen vast, van volkomen uitputting. Maar niet lang. Slechts drie uur, dan laat dominee Arnaud zijn troepen weer wekken. Verder moeten ze. In de kortst mogelijke tijd, zo ver mogelijk het vijandelijke land in. Er zijn mannen bij die niet verder meer kunnen. Ze blijven liggen. Misschien kunnen ze later de troepen nog volgen. Misschien zullen ze terugtrekken naar het land, waar ze vandaan kwamen. Dominee Arnaud kan niet wachten. Ze moeten verder. Als de vijand hen hier zal aantreffen, dan zal dat het einde betekenen van de tocht. Zé zijn ze getrokken. Zes dagen lang. Eenentwintig uur per dag. Uitgeput. Half bevroren. Zonder enige beschutting. Onder voortdurende spanning. Onder afgrijpselijke vermoeienissen. Volledig uitgeput. Met kapotte voeten. Met een bijna niet te dragen last op hun schouders. Hoe is het mogelijk, dat ze het volgehouden hebben!

HOOFDSTUK V

Het is de avond van de drieëntwintigste Augustus. Een regenachtige avond. Over de glibberige bergpaden gaan de soldaten der Waldenzen. Ze glijden meer dan ze lopen. Het is een ontzettend vermoeiende tocht. De oude hijgt, maar hij klaagt niet. Af en toe valt er een soldaat neer, maar men kan niet op hem wachten. Zo snel mogelijk de dalen proberen te bereiken van de zuidelijke uitlopers van de Alpen in het Noorden van Italië, de plaats, waar ze vroeger gewoond hebben. In de diepte horen ze het ruisen van het riviertje de Dora Riparia. Daar loopt wel een pad langs, maar dat is te gevaarlijk. Daarom trekt dominee Arnaud met zijn mannen over de verlaten bergpaden. Soms staat er een enkel boerderijtje. Aan een ervan kloppen enkele mannen aan om wat voedsel. Een norse man doet de deur open. "Voedsel?" zegt hij. "Ik heb zelf niet voldoende." Maar dan gaat hij verder: "Beneden in het dal, daar is overvloed van eten. Daar is voedsel zoveel je wilt hebben. Daar kun je vanavond nog een stevig avondmaal krijgen." De mannen horen het. Maar ze kunnen niet zien de wrede grijns die op het gezicht van de boer ligt. Hier is geen voedsel. Dus dan maar weer verder. Langzaam laat dominee Arnaud zijn mannen afdalen in de richting van het riviertje. Hij heeft de route die hij gaan moet wel heel nauwkeurig bestudeerd. Niet ver van de plaats, waar ze nu zijn, moet zich een houten brug bevinden.

Die brug moeten ze over. Bij die brug ligt een klein dorpje, Salbertrand, precies aan de overzijde van de brug. Als ze eerst maar over die brug zijn, want dominee Arnaud zou het toch wel heel vreemd vinden, als deze brug, die de weg opent naar het zuiden, niet verdedigd zal worden door de Fransen en de Savoyers. Hij hoopt van harte, dat het belang van de brug de Fransen mag ontgaan zijn, maar hij durft er niet op te rekenen. Even laat hij zijn troepen halt houden. Hij telt ze. Reeds meer dan honderd mannen hebben de tocht op moeten geven. Wie weet wat er van hen geworden is. Dominee Arnaud roept Jean en Pierre bij zich.

Met nog enkele anderen zullen ze de omgeving van de brug moeten verkennen. Als het mogelijk is, zullen ze ook te weten moeten komen, of de vijand daar is. En ook zullen ze er achter moeten komen hoe groot die vijandelijke macht dan is. Zo denkt dominee Arnaud, maar hij weet niet dat hij aan alle kanten door de vijanden omringd is. En hij kan het niet weten ook. Hoe kan hij weten, dat hij al geruime tijd gevolgd wordt door drie compagnieën Franse soldaten, die hem beletten zullen terug te trekken en die hem eigenlijk drijven in de richting van die brug over de Dora Riparia. En hoe kan hij weten, dat daar aan de overzijde van dat kleine riviertje, Franse soldaten zijn met hun commandant, de markies de Larrey.

En hij weet ook niet, dat daar driemaal zoveel soldaten zijn, als zijn eigen legertje groot is. En dat het keurtroepen zijn. Franse keurtroepen. En hij weet helemaal niet dat tegen het ochtendgloren er nog veel soldaten bij zullen komen uit Pinerolo. Soldaten die een vreemde opdracht ontvangen hebben, namelijk om veel touw mee te nemen. Veel touw om de gevangenen te binden en ze zo mee te voeren, dan kunnen ze zo rechtstreeks naar de brandstapel gebracht worden. Zo van het slagveld naar de brandstapel, dat zal dan een schone tocht worden. Maar er is ook iets en dat weten de Franse en Savoyse troepen niet. En dat gebeurt als Jean en Pierre en hun vrienden zijn teruggekomen van hun verkenningsstocht. Dat gebeurt, als dominee Arnaud hen vraagt, wat ze gezien hebben. “Hebben jullie de brug gevonden?” vraagt hij. Jean en Pierre knikken. “Wordt hij verdedigd?” “Ja,” zeggen de mannen. “Met een sterke macht?” vraagt dominee Arnaud. Zijn mannen luisteren. Wat zal het antwoord zijn? En weer zeggen Jean en zijn vrienden: “Ja, met een heel sterk leger.” “Weten jullie misschien ongeveer het aantal soldaten?” vraagt dominee Arnaud verder. Dan zegt Jean: “Het aantal soldaten weten we niet, maar we hebben wel de wachtvuren geteld. De wachtvuren liggen precies bij de brug en langs de rivier en we hebben er zes-en-dertig geteld.” Zes-en-dertig. Het schokt door het leger der Waldenzen heen. Zes-en-dertig wachtvuren! Dan is de vijand overmachtig. “Hoeveel mannen denken jullie dat er zijn?” vraagt dominee Arnaud ten laatste. “Enkele duizenden,” is het antwoord.

“Kunnen we ze dicht naderen?” vraagt de aanvoerder. “Waarschijnlijk wel,” zegt Jean, “in het dal hangt een dichte nevel.” Eén keer vraagt dominee Arnaud: “Wie wil er terug?” Niemand! Ze willen voorwaarts naar het land hunner vaderen. En dan gebeurt er weer iets vreemds. Niemand weet wie het teken gegeven heeft. Niemand weet, wie het het eerst gezegd heeft. Maar weer knielt dat leger neer. Niet één blijft er staan. En dominee Arnaud bidt met zijn mannen. Hij roept het aangezicht van zijn Meester zeer ernstig aan. Het kan de laatste keer zijn. En waarschijnlijk zal het voor velen de laatste keer zijn, want nu zal weldra de strijd beginnen tegen een grote overmacht.

Toch wel een wonderlijk gezicht. Een geknield leger, als weggedoken in de nevel die over het land hangt. Een leger, dat de Heere smeekt om Zijn hulp in het gezicht van de vijand. Dicht bij een houten brug, met in de verte het schijnsel van de vuren van de vijand. Een eerbiedig biddend leger, geknield, met de dood in het vooruitzicht.

Eindelijk rijst het leger weer op. Daar zijn er toch bij geweest, die tot geen vreemde God mochten smeken. Daar zijn er toch bij geweest, wier bloed de Heere dierbaar was in Zijn ogen.

Dominee Arnaud deelt zijn mannen zijn plan mee. Eerst wijst hij hen op de ontzetting die nu komen gaat. Op de eeuwigheid, die misschien voor allen nu zo dichtbij gekomen is. Maar hij wijst zijn mannen ook op de Heere der heirscharen, Die alleen wonderen doen kan. En dan trekt het leger verder. Ze kennen het wachtwoord: "Angrogna". Een moeilijk uit te spreken woord voor hen. Zo trekken ze op de brug af. Achtervolgd door drie compagnieën. En ze weten het niet. Vóór hen een overmachtig leger en ze vrezen het niet. De oude gaat in het midden van hen. En zijn hart zingt, zacht in zichzelf, de oude Franse Psalmen. Hij zingt de woorden der Heilige Schrift. Al zijn daar geen wijzen voor, hij zingt ze. Het is als gaat hij naar een bruiloft. Naar de bruiloft des Lams. Wie zou dan niet van vreugde zingen?

Langzaam nadert het legertje van de Waldenzen de brug over de Dora Riparia. Dan klinkt het zacht: "Halt!" Nu geeft dominee Arnaud zijn laatste bevelen. Hij kent de strijdwijze der Fransen. Reeds vele veldtochten heeft hij tegen hen meegemaakt. "Luistert mannen," zegt hij. "Die brug moet genomen, anders is alles verloren. Maar denk nu hieraan: als we dichtbij komen en de vijand merkt ons en de schildwachten roepen "Werda", dan schieten de soldaten tegelijk. Ze wachten niet op antwoord. Daarom, zodra ge dat woord hoort, werpt u neer, dan zal hun salvo over u heen gaan en dan zult ge liggend en geknield terug kunnen schieten. Dan zult ge de soldaten zien bij de vuren; mikt dan. De Heere zij met ons."

HOOFDSTUK VI

Weer gaan de mannen, die reeds twintig uur zijn voortgetrokken, verder over onbegaanbare paden. Verder in de richting van de brug. Het lijkt alsof alle vermoeidheid van hen is afgeleden. Dan plotseling wordt er geroepen: "Werda!" Helder en klaar weerklinkt het. Direct werpen de Waldenzen zich ter aarde. Wat kent dominee Arnaud de strijdwijze der Fransen goed. Onmiddellijk fluiten de kogels over de hoofden der Waldenzen. Wonderlijk bewaard zijn ze. Maar dan richten ze zich op en ze schieten terug en velen onder hen zijn scherpschutters.

Dominee Arnaud, lenig gespierd, trekt aan het hoofd van zijn mannen. Zijn soldaten volgen hem, op naar de brug. Jean heeft zijn zwaard getrokken en Pierre strijdt naast hem. Een ontzaglijk geschreeuw echoot tussen de bergen. Een gruwelijke strijd ontbrandt. Maar de overmacht is te groot. Langzaam worden de Waldenzen teruggedreven. Weer klinkt de stem van hun aanvoerder: "Voorwaarts mannen, voorwaarts, in de mogendheid des Heeren!" Het is alsof zijn krijgers met nieuwe moed beziel worden en ze trekken voorwaarts. Ze herwinnen het terrein. Ze komen weer bij de brug. De oude strijdt met een biddend hart. Hij is gewond, maar hij merkt het niet. Hij weet het wel, dit is zijn laatste strijd. Deze strijd is zijn ingang in het Koninkrijk van zijn Meester.

Weer moeten de Waldenzen wijken, langzaam maar zeker. De strijd is niet vol te houden. De keurbenden van de vijand zijn te machtig. Dominee Arnaud weet dat hij niet terugtrekken kan. "Voorwaarts!" roept hij weer, "voorwaarts!" Vreselijk woedt de strijd. Is er toen iemand geweest, die in zijn ziel mocht zuchten tot de Heere? Want wel heel wonderlijk, weer trekken de mannen op. Weer heroveren ze het verloren gegane terrein. Maar dan!

Jean kijkt een ogenblik om zich heen. Hij ziet de ontzetting van het gevecht. Dan kijkt hij even naar het pad, waarvan zij gekomen zijn. En dan schrikt hij. Ontzettend. Over het pad, langs het smalle riviertje, ziet hij soldaten naderen. Franse soldaten. De drie compagnieën. “Dominee!” roept hij. Hij grijpt dominee Arnaud bij de arm. En hij wijst. Dominee Arnaud ziet het ontzettende gevaar. “Kom mee,” zegt hij tegen Jean, “wij hier, broeder.” Dan klinkt zijn bevel: “Schiet!” De vier mannen vuren hun geweren af. Dominee Arnaud, met zijn geweldige lichaamskracht, springt midden tussen de vijanden. Jean en Pierre blijven niet achter. De oude strijdt met zwaard en gebed. En dan gebeurt er een groot wonder. Een onbeschrijfelijk wonder. Toen hebben vier mannen in de mogendheid des Heeren drie compagnieën Franse keursoldaten tegengehouden en op de vlucht gedreven. Was de schrik des Heeren op de vijanden gevallen? Was het de Goddelijke verschrikking, die hen op de vlucht dreef? Ze vluchten weg, door een dodelijke vrees overmand. En dan gebeurt er weer een wonder.

Een gejuich klinkt op van de brug, van de houten brug die voert over de Dora Riparia. De vijand vlucht. Vlucht ook daar. Een overhaaste vlucht. In grote ontzetting. In ongekende angst. De Heere strijdt voor de Waldenzen. Dominee Arnaud hoeft met zijn vermoeide troepen de vijand niet te achtervolgen. De Heere spreekt en de aanvoerder mag in stille verwondering over het slagveld gaan. Een wonderlijke strijd. Een overmachtige vijand en toch de overwinning. Toen heeft daar weer een leger geknield gelegen. Soldaten geknield op een oude houten brug, lovende de God des hemels, Die zoveel wond'ren had verricht.

Jean en Pierre staan gebogen over de oude. Ze hebben hem gevonden. De oude ligt op de grond. Is hij al gestorven? Hij ligt op de rug. Heeft hij zichzelf nog kunnen omdraaien? Wil hij zo sterven? Zijn ogen zijn nog niet verglaasd. Wel glanzen ze. Ze zien omhoog naar de sterren. Hoger. Ze zien de hemelen geopend. En daardoor ziet de oude niets anders meer. Geen vriend meer en geen vijand. Alleen Christus. Nu valt er niets meer te zeggen. Er is alleen nog aanbidding in zijn ziel. Een aanbidding

uit de uiterste diepte. De pijn is nu weg. De scheiding is nu voorbij. Jezus met eer en heerlijkheid gekroond. Is hij al in de hemel? Hij weet het niet meer. Alles is nu zo goed. Is hij dan toch reeds in het huis des Vaders, reeds gegaan door de poorten der heerlijkheid? Dominee Arnaud komt er bij. Jean wil de oude wat te drinken geven, zijn lippen bevochtigen. Maar dominee Arnaud houdt hem terug. “Doe het maar niet, Jean. Hij drinkt al uit de Fontein des Levens, Op aarde zal hij niet meer drinken.” Pierre wil de oude wat oprichten. Maar dominee Arnaud houdt ook Pierre tegen. “Doe het maar niet, Pierre. Richt hem maar niet meer op. Op aarde kan hij toch niet hoger meer komen. Straks, nog even, en dan zal hij opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet, in de lucht; en dan zal hij altijd met de Heere zijn.

O Pierre, wat zal dat toch zijn! Altijd bij de Heere. Altijd! Wij hoeven onze oude vriend niet meer mee te nemen. De Heere gaat hem nu tot Zich nemen. Nu zal hij zijn wens verkrijgen.” Dominee Arnaud ontbloot het hoofd. Jean staat er bij. Hij kan de oude niet missen. En toch mag hij wel van hem gaan. Naar zijn Meester, Die Zijn zo vermoeide kind nu naar huis haalt, lieflijk naar het hemels Jeruzalem zal laten dragen, door de heilige engelen. Jean zou hem toch zo graag hier houden. Als de oude weg zal zijn, zal de eenzaamheid nog groter worden. Nog donkerder zal alles dan zijn. Weer kijkt hij naar de oude. Dan zegt dominee Arnaud zacht: “Kijk, nu gaat hij volgen. Nu gaat hij het Lam volgen. Wat zal hij verheugd zijn. Eeuwige blijdschap zal op zijn hoofd zijn, eeuwige blijdschap. Nu gaat hij het Lam volgen, waarheen Het ook gaat, zonder enige vermoeidheid. Zonder enig ander begeren.

Alleen maar volgen. Kennen. Vervolgen te kennen. Zijn Naam loven. Zijn roem verhogen. Opgenomen worden in heerlijkheid. 't Is toch niet uit te spreken. Het is niet in te denken. Maar nu is het kind bijna thuis. Hier zo verlaten, daar in zo'n innige gemeenschap met de Heere, zo volkomen. Een kind bij zijn Vader. En geen afzwerven meer." En Jean laat hem gaan. Geen blik van de oude kan er meer voor hem af. Het is geen ondankbaarheid, maar hij ziet zijn Meester, zijn Heere Jezus Christus. Geen woord wordt er gefluisterd. Hij hoort Zijn stem.

Louter verwondering, louter aanbidding, stamelt zijn hart. De oude zucht van een mateloos verlangen. Nog nooit heeft Jean zo'n welsprekend getuigenis gehoord. Wat een overtocht. Ze buigen zich over hem heen. Merkt hij het? Misschien wel, maar hij ziet nu grotere dingen. Onvergelijkelijk heerlijk. Hij verheugt zich in zijn Meester, Die hem zo duur, zo onuitsprekelijk duur gekocht heeft met Zijn eigen dierbaar hartebloed. En Die dat gedaan heeft met een niet uit te drukken blijdschap, om dat oude vermoeide kind toch eens bij Zich te hebben. Zo ligt de oude daar. Daar is geen vreugde meer in hem. Zijn vreugde is Christus. Niemand hoeft hem meer te helpen. Zijn troost is Christus. Al ligt hij in de modder, al ligt hij in de kou, hij ligt in de armen van Christus. Zij hoeven zijn hand niet vast te houden, want Christus heeft zijn rechterhand gevat. Zijn gelaat is naar Hem toegewend, als een bloem naar de zon. Dan strekt hij zijn handen uit, want hij hoort de stem van zijn Meester. Ja, de Meester is daar en Hij roept hem. Hoe is dat mogelijk. De Heere Jezus Christus roept, roept die oude verlaten man, want Hij kan niet langer buiten Zijn geliefd kind. "Kom in, gij gezegende Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, beërft nu dat Koninkrijk, dat voor u weggelegd is. Goede, getrouwe dienstknecht." Wie zal niet sterven, als dat gezegd wordt? En de oude maakt zich op. Zijn hart bezwijkt. Zo gaat hij leven, eeuwig leven, zo stil, zo zacht, zo liefelijk, zo vol aanbidding, vol uiterst verlangen, om zijn gezegende Heere Jezus Christus eeuwig te loven en te prijzen.

HOOFDSTUK VII

"Het gaat niet, Pierre," zegt Jean. "Het kan niet langer. Dit is het einde." Pierre zegt niets. Hij knikt. Ja, dit is het einde. Als de Heere geen wonder doet, zal alles vernietigd worden. Dan zal er geen Waldens meer over blijven. Dan zullen ze allen gedood worden. Nu is de strijd niet langer meer vol te houden. En in het begin was alles zo goed gegaan.

Ze waren na de strijd bij de brug over de Dora Riparia direct verder getrokken. Dominee Arnaud vond het te gevaarlijk om te rusten. De buitgemaakte wapens en het voedsel nam hij mee, maar dan onmiddellijk verder. En zijn uitgeputte mannen waren hem gevolgd. Ze konden niet meer, maar ze gingen toch. En alles ging goed. De vijand vlood en zij gingen verder. Verder naar hun eigen land, naar het dal waar ze gewoond hadden. Zo waren ze gekomen in Prali, waar hun kerkje stond. Eindelijk zagen ze het. Hun kerk. Het huis des Heeren. Waar de Heere zoveel wond'ren had verricht. Jean zag het gebouwtje en zijn gezicht vertrok. Hun kerk. Pierre zag het. Het huis des Heeren. Hij boog zich. Daar had moeder gezeten. Daar waren zijn broers vaak geweest. Er stonden beelden in. Snel werden ze er uit geworpen. Toen kwam dominee Arnaud naar voren. Nu was hij geen aanvoerder meer. Nu was hij een dienstknecht des Heeren. Nu zou hij het Woord des Heeren verkondigen. Jean en Pierre droegen een klein tafeltje dat ze hadden gevonden. Dominee Arnaud klom er op. Een preekstoel was er niet meer. Het deerde niet. De mannen kwamen eerbiedig naar binnen. Ze stonden daar in alle stilte. Niemand sprak. Een grote bewogenheid stond op de gezichten te lezen. Dominee Arnaud gaf

een Psalm op. Ze gingen zingen. Psalm 74. De deur van het kerkje stond open. Buiten stonden ook nog mannen. Niet allen konden in het kleine kerkje. Maar ze zongen. Het weerkaatste door het dal. Het weerkaatste tussen de bergen. Daar was geen vrees meer voor de vijanden.

Ze zongen, en eerbiedig klonk het:

*Hoe menigmaal hebt G' ons Uw gunst betoogd,
't Zij G' een fontein deedt uit een rots ontspringen,
Of op een hoop de waat'ren samendringen,
Wanneer de stroom door U werd uitgedroogd.*

Ook de volgende verzen zongen ze. En toen nog de 129ste Psalm. Het klonk tussen de bergen zo schoon. Zo eerbiedig. Ze zouden kunnen blijven zingen. Een en al wonder! Ondanks alles.

En ze zongen daarna:

*Looft Gods macht, die onbeperkt
Gadeloze wond'ren werkt;
Want Zijn gunst, alom verspreid,
Zal bestaan in eeuwigheid.*

Toen opende dominee Arnaud zijn Bijbel. Het Woord des Heeren. Weer in hun vaderland. Na zo lange tijd. En hij las de 124ste Psalm. Toen wees hij zijn tekst. Het achtste vers: "Onze hulp is in de Naam des Heeren, Die hemel en aarde gemaakt heeft." Zijn geharde krijgers weenden. De tranen liepen hen over de wangen. Stil waren ze geweest tijdens die ontzettende tocht. Nu weenden ze. Ze luisterden naar de woorden des Heeren. Toen was alles goed.

En nu: "Dit is het einde" zei Jean. En Pierre knikte. Ook de anderen wisten het.

Het einde. Toch alles mislukt. Hoe kon dat nu toch? Had de Heere hen dan verlaten? Daar lag een oude soldaat geknield en hij bad maar. Hij riep maar tot de Allerhoogste. En alles bleef maar zo stil. Dominee Arnaud preekte maar en hij bad maar. En daar kwam geen uitkomst. Steeds meer vijanden waren er gekomen. Steeds meer vijanden hadden Savoye, hun land, overstroomd. Hun hertog had zich verbonden met hun vijanden.

Samen rukten zij nu op tegen de Waldenzen. Ontzettend. Zo gaat het nu al een paar maanden. Steeds kleine slagen. Steeds meer Waldenzen trokken er weg, die het niet meer konden uithouden. Steeds sneuvelden er enkelen, na hevige strijd. Er waren nog maar driehonderdvijftig mannen bij dominee Arnaud. En nu het einde! Aan alle kanten waren ze omringd door de overmachtige vijand. Steeds nauwer werd de kring om hen heen getrokken. Niets kon er meer door. Er is geen uitkomst meer. Hun laatste dorp hebben ze moeten verlaten. Hun hoogst gelegen plaats Balziglia. Hoger was er geen plaats meer gelegen. Alleen de bergen waren daar. Vier hoge rotsen. Vier met een dikke laag sneeuw bedekte toppen. En tussen de toppen een grote vlakte. Maar die vlakte is zo moeilijk te bereiken. En daar kan men toch in de winter niet blijven. Vier toppen. Ze heten ook de Balziglia.

Er klinkt een bevel. De mannen kijken op. "Naar de Balziglia". Dominee Arnaud zegt het. Die bergen beklimmen? Ze zijn toch bijna niet te beklimmen? En ook daar zullen ze steeds meer ingesloten worden. "Naar de Balziglia!" beveelt dominee Arnaud. En zijn mannen gaan. Ze volgen hem, zoals ze hem steeds gevolgd zijn. Ze klauteren tegen de steile rotsen. Soms glijden ze omlaag. Toch gaan ze verder. Steeds hoger. Eindelijk komen ze op de vlakte tussen de bergtoppen. "Graven," beveelt dominee Arnaud. "Loopgraven maken." Het is bijna niet te doen in die rotsige bodem. Maar ze doen het. "Hout halen!" roept dominee Arnaud. "Loodsen bouwen. Snel, er is geen tijd te verliezen." Zijn mannen weten het. Hier en daar staan struiken. Wat bomen liggen er verstrooid. De Waldenzen maken overdekte gangen. Voor de enkele begaanbare paden worden borstweringen opgeworpen. Houten loodsen worden er gebouwd. Dominee Arnaud beveelt het. Ze begrijpen het. Hun aanvoerder wil hier overwinteren. Er is geen andere mogelijkheid. De vijand kent geen mededogen. Dan hier overwinteren. Maar het zal wel ontzettend zijn. In een houten loods enigszins beschut tegen de hevige sneeuwstormen, tegen de bijtende kou.

De vijand nadert. Ze zien hem komen. Een overmachtige vijand. Dominee Arnaud geeft zijn bevelen. "Laat ze dichtbij komen," zegt hij. Hij weet het, het zijn keurtroepen. Toch is hij niet bevreesd. Hij zingt. Zijn mannen nemen de wijs over. Ze zingen met hem. Ze zingen hun wonderlijke Psalmen. Ze klagen hun nood uit voor het aangezicht des Heeren. Ze zingen Zijn lof.

Pierre ligt naast Jean. Hun geweren in de aanslag. Ze zullen strijden als de vijand komt. Als het mogelijk is, zullen ze bij elkaar blijven. Dan vouwt Pierre de handen. Hij zucht tot de Heere. Eigenlijk bidt hij één doorlopend gebed. Hij klaagt het uit: "Ach Heere, Heere God. Almachtige God, help ons. Zone Davids, ontferm U onzer." Hij zegt maar steeds hetzelfde. Mateloos roepen. Uitzichtloos klagen. "Heere, Heere, ontferm U onzer." Hij ziet alleen maar de dood voor ogen. Niets anders. Eeuwigheid, eeuwige duisternis. Hij kan het niet dragen. Hij zucht maar. Het is geen lafheid. Er is geen sprake van moed, als men voor de eeuwigheid staat. Er is geen dapperheid meer, als men voor Gods rechterstoel moet verschijnen en als daar dan geen Heere Jezus is, Die de zonden gedragen heeft. Dan is er alleen ontzetting. Pierre denkt niet meer aan zijn vrouw. Zijn kinderen ziet hij niet meer. Dat is nu voorbij. Het gaat nu om andere dingen. Ontzettende dingen. Dan ziet hij zijn broer. Die staat nu ook op de rand van de eeuwigheid. Hij ziet de verbeterde trek om zijn mond. Hij pakt hem bij de arm. "Zullen we bidden?" fluistert hij. Jean knikt. Dan buigen ze hun knieën. Woordeloos storten ze hun gebed uit, in volslagen duisternis.

De aanvoerder van de Fransen geeft het bevel om te stormen. Zijn overmacht is groot genoeg. Zijn soldaten zijn de keurtroepen der Fransen. Die Waldenzen zijn toch maar een uitgehongerde troep. De Franse troepen klimmen omhoog naar de

Balziglia. Ze trekken zich op aan een uitstekende rand. Ze verbergen zich achter de rotsblokken, die verspreid liggen. Zo komen ze hoger. Het gaat langzaam, maar het gaat toch. Dan zegt dominee Arnaud: "Vuur!" Het geweervuur knettert. De Waldenzen zijn scherpschutters. De Franse aanvoerder ziet het. Zo gaat het niet. Hij wil zijn mannen niet roekeloos de dood injagen. Hier is geen vechten mogelijk. Hij moet terug. Hij geeft het bevel: "Terug!" Dan, in uiterste woede, schreeuwt hij: "Tot ziens, met Pasen!" De Waldenzen zien hun vijanden aftrekken. Dan horen ze: "Tot ziens, met Pasen." En ze begrijpen het. Hun vijanden zullen blijven rondom de Balziglia. Alle wegen en paden zullen ze afsluiten. Niets zal er door kunnen. Vijf maanden lang zullen de Franse troepen hen omsingelen, afmatten, uitputten, hen uithongeren. Dominee Arnaud heeft het gehoord. Hij heeft het begrepen. Hij heeft er voor gevreesd. Vijf maanden lang in de barre winterse koude. En dan vrijwel zonder voedsel. En weer hoort hij het:

"Tot ziens, met Pasen." Het is als klinkt er in zijn ziel: "Dan mag de Heere wel vensteren in de hemel maken." Vensteren in de hemel, om hen zo voedsel te geven. Hij zit tussen zijn mannen. Een uitzichtloze toekomst. Vijf maanden, dat is niet om door te komen. Dan begint er een man te zingen. Het weerkaatst tussen de bergtoppen. Hoor, hij zingt: "Ja waarlijk, God is Isrel goed." Hij zingt en er zijn Waldenzen, die mee gaan zingen. En dominee Arnaud voegt zich onder hen. En ze zingen: "Hoe donker ooit Gods weg mag wezen, Hij ziet in gunst op die Hem vrezem."

HOOFDSTUK VIII

Er loopt een man over de grote besneeuwde vlakte tussen de vier toppen van de Balziglia. Steeds zakt hij weg in de sneeuw. Hij kijkt naar de gebouwde schuren. Hij ziet de barricades, die opgeworpen zijn tegen de Franse troepen. Hij ziet de soldaten der Waldenzen, die er lopen en alles doen om hun vesting zo sterk mogelijk te maken. Dan loopt hij verder, naar het ruigste gedeelte van de uitgestrekte vlakte tussen die vier bergtoppen. Naar het stuk, waar nooit iemand komt. Hier zijn geen paden om te verdedigen. Hier is alleen de steile rots. Hier hoeft men geen schildwacht neer te zetten. Hier kan toch geen vijand komen. Door de sneeuw baggert de Waldens. Waartoe eigenlijk? Hij weet het zelf niet. Diep zakt hij weg in de opgewaaide sneeuw. Hij bukt zich. Waarom eigenlijk? Met zijn grove hand schuift hij wat sneeuw weg. Hij blijft er mee door gaan. Het lijkt wel het spel van een kind. Met grote bewegingen gooit hij de sneeuw op een hoop. Wil hij zien hoe dik de laag sneeuw hier wel is? Wie zal het zeggen. Dan schuift hij zijn hand over de bodem. Maar het is geen rots, waarover hij schuift. Het is zachter. Het is niet zo zacht als de sneeuw. Dat niet. Het voelt vreemd aan. Wat kan dat dan zijn? Weer schuift de man wat sneeuw opzij. Dan kijkt hij. Het voelt zo vreemd aan. Het is geen rots, het is ook geen sneeuw meer. Plotseling geeft hij een schreeuw. Een schreeuw van verwondering. Wild baggert hij door de sneeuw. Heel anders dan toen hij naar deze plaats toe dwaalde. Hij ziet zijn vrienden. Hij ziet ook dominee Arnaud. Hij roept. En ze komen. Hij zegt wat tegen hen. Het lijkt zo onbegrijpelijk. Hij gaat voor hen heen, naar de plaats waar hij de sneeuw weggeveegd heeft. Daar blijft hij staan. Dan wijst hij. De mannen bukken zich. Dominee Arnaud ziet het. Hier is een wonder gebeurd. Een onbegrijpelijk wonder. Hoe is dit mogelijk?

De mannen staan er. Ze zeggen niets. Ze kijken alleen maar. Dan pakt hun aanvoerder iets. Ze zien het. Korenaren. Volle korenaren. Hoe is dat toch mogelijk. En ze schuiven de sneeuw weg. Een wonder! En elke soldaat der Waldenzen helpt mee. En langzamerhand leggen ze een heel korenveld bloot. Hoe kan dat nu toch?

Hebben boeren uit de omgeving hier hun koren gezaaid? En zijn ze toen voor de naderende troepen weggevlucht? Is toen de sneeuw gevallen? Het kan wel zo zijn. Maar het is ook een wonder des Allerhoogsten Gods. Een heel veld koren, vol in de aar. De Heere heeft het bewaard, voor Zijn hongerende kinderen. Hij heeft het met een kleed overdekt. Met een kleed van sneeuw. De Heere heeft vensteren in de hemel gemaakt. Nu wordt hun lijden licht. De aanwezigheid des Heeren maakt alles zo goed. Toen is daar op die plaats, waar het koren verborgen lag onder de sneeuw, een eerbiedige dankzegging tot de Heere opgeklommen. En de geharde krijgers staan daar, als op heilige grond. Zij hebben het niet gezaaid. Ze hoeven alleen te oogsten. En ze mogen het doen. Ze dragen het koren in hun schuren. Niets is er bedorven. Voedsel! Voedsel voor de wintermaanden. Laat dan de vijand maar roepen: "Tot Pasen, tot ziens met Pasen."

Wat is dit koren goed bewaard. Overdekt met een deken van sneeuw, opdat het niet zou beschadigd worden, want de Heere wist, dat Zijn kinderen hier zouden komen, hier zouden roepen om ontferming. Daarom heeft Hij het hier laten groeien. En zij verzamelen het.

Het zijn dappere soldaten, maar nu wenen ze. Ze wenen over het wonder des Heeren. Ze weten niet, of ze ooit nog eens thuis zullen komen, of ze de strijd, die met Pasen weer gevoerd zal worden, overleven zullen. Maar nu heeft de Heere geholpen. Tot hiertoe. Hij is hunner gedachtig geweest. Koren op een rots. Voedsel onder de sneeuw. Zo zorgvuldig bewaard! Zoals een vader zich ontfermt over de kinderen, zo heeft de Heere Zich over hen ontfermd. Daarom wenen ze. Om de trouwe zorg van hun Meester. Voedsel voor maanden. Wat is daar toen op die vlakke tussen die vier rotstoppen de Naam des Heeren aangeroepen. Wat is daar toen Zijn Naam geprezen.

Vijf maanden later. De vijand is niet geweken. Hij heeft overwinterd in de dalen rondom die berg. Hij heeft zich verborgen gehouden in de holen der bergen. Hij heeft zijn voedsel gevorderd van de mensen, die in het dal hun karig bestaan hebben. Maar weggetrokken is hij niet. En nu nadert het voorjaar. Nu zal het niet lang meer duren, of de laatste aanval zal beginnen. De vijand begrijpt het toch al niet. Ze hebben de wachtvuren zien branden, heel in de verte, op de hoogten der bergen. De hele winter door. Hebben die Waldenzen dan zoveel voedsel bij zich gehad? Ze begrijpen het niet. Maar ze weten ook niet, dat daar op die toppen van de Balziglia een gedurig gebed opgeklommen is tot de Heere. Dat dominee Arnaud daar elke dag het Woord des Allerhoogsten heeft verkondigd. Dat daar soldaten bij zijn, die in het geschonken brood, Christus, het Brood des Levens aanschouwd hebben. Dat weet de vijand niet.

Het voorjaar is gekomen. Het weer wordt zachter. Op sommige plaatsen begint de sneeuw al te smelten. De paden worden wat modderig. Het is de tweede Mei. In de dalen aan de voet van de Balziglia klinken bevelen. De beruchte generaal Catinat geeft ze. Deze dag zal het einde betekenen voor de Waldenzen, die nog maar steeds niet uit hun vesting tevoorschijn zijn gekomen. Vijfhonderd Franse soldaten zullen hen nu uit hun schuilplaats verdrijven. Vijfhonderd geoefende krijgers. Niet één Waldens zal er over blijven. En de geoefende Franse soldaten klauteren naar boven. Het is een zwaar werk. En het is gevaarlijk, want de Waldenzen zijn scherpschutters. De Fransen wagen niets. Beschermd door de rotsen komen ze steeds hoger. Steeds dichterbij de door de Waldenzen gebouwde vesting. De loodsen, die de Waldenzen gebouwd hebben tussen de vier bergtoppen, zijn al te zien. De Franse kolonel Parat ziet ze. Hij roept zijn soldaten toe:

“Jongens, vanavond moeten wij daar slapen. Voorwaarts! Nog maar één dag.”

Dominee Arnaud ziet het grote gevaar, waarin zijn mannen verkeren. Hij spreekt ze toe. Hij geeft zijn bevelen. Dan zoekt hij met hen het aangezicht des Heeren. Voor de laatste keer? Wie zal het zeggen. Dan wijst hij de soldaten hun plaats. Hij is hun predikant, hij is ook hun aanvoerder. En een bekwaam aanvoerder.

Jean ligt naast Pierre. Hun handen omklemmen hun geweren. Ze zullen vechten deze dag. Maar ze proberen ook het aangezicht des Heeren te zoeken. Dan zegt Pierre tot zijn broer: “Jean, als ik in deze strijd val en jij zou nog een keer thuis mogen komen, wil je dan tegen Marguérithe zeggen, dat ze zich zeer haasten moet om haars levens wil? Wil je haar dat zeggen? Wil je dat ook aan de kinderen zeggen. En zeg er dan bij, dat ik zo lang gewacht heb, zo lang. Dat ik het altijd maar uitgesteld heb. Dat ik zoveel tijd voorbij heb laten gaan... Zul je ook moeder dan van mij gedag zeggen, onze oude moeder?” Dan zucht hij: “O God, wees mij zondaar genadig.” Jean zegt niets. Hij knikt alleen. Hij wil ook wel wat zeggen, maar hij kan de woorden niet over zijn lippen krijgen. “Moeder,” denkt hij. “Moeder.” Als hij zal blijven leven en Pierre zal vallen in de strijd, dan zal hij voor hen zorgen. Als...

HOOFDSTUK IX

De Fransen naderen. Ze komen onder het bereik der kogels. Nu moeten ze nog het laatste stuk rots over, tot aan de vesting der Waldenzen. Het gevaarlijkste stuk. Even wachten ze, achter de beschermende rotsen. Dan geeft generaal Catinat het bevel: “Stormen!” Zijn troepen stormen. Zo snel mogelijk zullen ze proberen de Waldenzen te bereiken. Het is niet ver. Maar het is wel verschrikkelijk, want de kogels der Waldenzen maaien hen weg. De Waldenzen verdedigen hun vesting. En ze staan daar in de mogendheid des Heeren. Daar is geen stormen tegen. De generaal ziet zijn mannen vallen. Hij ziet het wel. Zo gaat het niet. Dan klinkt zijn bevel: “Terug!” En zijn mannen trekken terug. Tweehonderd doden blijven achter op die kale rots. Kolonel Parat, die in de morgen nog tot zijn troepen zei: “Jongens, vannacht slapen wij in die loods,” slaapt er inderdaad die avond, maar dan als gevangene.

Kort daarna wordt generaal Catinat teruggeroepen. Hij moet de troepen van de Franse koning brengen naar Lombardije. Een ander zal hem vervangen in zijn strijd tegen de Waldenzen. Een markies. Een zeer voornaam man. Markies De Feuquières. En deze markies is niet alleen een heel voornaam man, hij is ook een bekwaam legeraanvoerder. En als die markies bij de Franse troepen komt, die de Waldenzen zullen vernietigen, dan begrijpt hij al gauw, dat de vesting die door de Waldenzen verdedigd wordt, die vlakte tussen de vier bergtoppen, veel te sterk is om die stormenderhand te veroveren. Dat zal nooit gelukken. En uithongeren is ook al niet gelukt. Hij begrijpt het niet. Bestormen gaat niet en uithongeren lukt niet. Wat dan? Hij heeft vierduizend van de beste soldaten van de wereld. Vierduizend man gelegerd rond de Balziglia. Hij rijdt langs zijn mannen. Hij neemt de situatie van zijn troepen heel goed op. Hij is een zeer bedachtzaam man. Hij waagt niets. Hij kent zijn tegenstanders. Hij kent ook hun aanvoerder, dominee Arnaud.

Dan maakt hij zijn plannen. Twee kanonnen heeft hij. Het zijn er niet zo veel, maar de Waldenzen hebben er geen enkele. Dan gaat hij zoeken naar de beste plaats voor zijn kanonnen. Hij neemt zijn officieren met zich mee. Dan zoeken ze een plaats op, vanwaar ze het beste de legerplaats van de Waldenzen kunnen beschieten. En hij

vindt die plaats. Als hij zijn kanonnen daar plaatst, dan bestrijken ze precies het gebied waar de Waldenzen hun versterkingen hebben aangebracht. Dan kan hij gemakkelijk de gehele stelling der Waldenzen vernietigen. Munitie heeft hij voldoende. Soldaten ook. Zo maakt hij alles gereed om de laatste strijd te beginnen.

Dan doet hij nog iets. Hij roept weer zijn officieren bij zich. Dan kiest hij er een uit. “Ga naar de Waldenzen, ga met de witte vlag. Vraag hun aanvoerder te spreken. Zeg hem, zich over te geven op genade of ongenade, anders begint morgen de laatste strijd.” De officier brengt zijn boodschap over. Met de witte vlag in zijn hand, klimt hij hoger, steeds hoger. Dominee Arnaud ziet hem. Hij gaat naar hem toe en dan brengt de Franse officier hem de boodschap van zijn bevelhebber.

Dominee Arnaud hoort het. Zijn mannen staan om hem heen. Ze horen de boodschap van de vijand, de boodschap van de Franse koning, Lodewijk XIV. “Overgeven op genade of ongenade.” Een enkele balt zijn vuist. Dan zegt dominee Arnaud: “Wij zijn geen onderdanen van de koning van Frankrijk. Uw vorst is niet de heerser van dit land. Daarom kunnen we niet met hem onderhandelen. Wij zijn hier in het land onzer vaders. Wij zullen het erfdeel onzer vaders verdedigen. Hier zullen wij, indien het de Heere behaagt, sterven. Ook al zullen er maar tien overblijven, dan zullen die tien mannen nog deze rots verdedigen. Zo waarlijk helpe ons de Heere, de almachtige God. Gij wilt uw kanonnen laten schieten totdat er niemand van ons zal over zijn? Welnu, doe dat. Wij blijven hier.”

Veertien Mei. Vroeg in de morgen. De kanonnen bulderen aan een stuk door. En ze treffen doel. Nu weten de Waldenzen wat hen te doen staat. Als het twaalf uur is in de morgen, dan zijn hun borstweringen en de versperringen die ze gemaakt hebben, totaal vernield. De loodsen die ze gemaakt hebben liggen in elkaar. Niets is er meer over van wat hen zou kunnen beschermen. De aanvoerder van de Franse troepen ziet het. Toch laat hij door schieten. Niets zal er meer van overblijven. Dan geeft hij zijn bevelen. En weer klinkt het: “Stormen!” Nu zijn de paden niet meer versperd. Nu is er niets meer dat de Fransen kan tegenhouden. De kanonnen zwijgen. De geoefende troepen bestijgen de rotsen. Met grote voorzichtigheid gaan ze verder. Dan komen ze in de nabijheid van het legerkamp der Waldenzen. Nu zal het er op of er onder gaan. En weer klinkt het: “Stormen!” En ze gaan. Met grote dapperheid trekken ze voorwaarts. Dominee Arnaud ziet het wel, hier is geen verdedigen meer tegen. Hij ziet hoe zijn troepen terugtrekken, langzaam teruggedrongen worden, versterking na versterking prijsgevend. Om elke meter wordt hevig gevochten. De Waldenzen weten het, ze kunnen niet meer weg. Dan geeft dominee Arnaud het bevel: “De berg op!” De berg op? Maar dat gaat toch niet? Als ze hoger klimmen zullen de Fransen met hun kogels hen naar beneden halen. Maar ze gaan. En toen kwam de Heere en als met Zijn hand bedekte hij hen. Plotseling, hoe is dat toch mogelijk, komt er een dichte nevel op. De Heere beschut Zelf Zijn kinderen. Zo dicht is de nevel, dat de Franse troepen de Waldenzen niet verder kunnen achtervolgen.

De markies De Feuquières ziet het. Hij is een voorzichtig man. Hij geeft bevel aan zijn troepen, dat ze nu de achtervolging moeten staken. Ze hebben de vesting veroverd. De Waldenzen kunnen nu niet meer ontsnappen. Alle paden naar de top zijn volkomen afgesloten. De Fransen omringen de bergtop als een muur. Op die top is geen voedsel te vinden. Is geen beschutting te krijgen. Daar zal het erg koud zijn. Hier is geen uitkomst meer voor de Waldenzen. De Franse aanvoerder weet het. Dominee Arnaud weet het ook. Dit zal de laatste avond van hun leven zijn. Als de nevel is opgetrokken, dan zullen de Fransen komen.

HOOFDSTUK X

De nacht is gekomen, maar er zijn niet veel Waldenzen die slapen. Hun laatste nacht. De meesten zitten rond hun kampvuren op de top van de berg. Pierre zit er met Jean, dominee Arnaud en veel anderen. Dit is het einde. Pierre denkt aan zijn vrouw, aan zijn kinderen; Jean aan zijn moeder, die wacht, maar ze zal tevergeefs wachten. Dan gaan hun gedachten verder. Morgen. De laatste aanval. En dan het einde. Dan de eeuwigheid. Dan komt er over Pierre een ontzetting zo groot. Al het andere valt weg. Eeuwigheid! Hij steunt het uit: "O God, ontferm U over ons." Hij zucht het uit.

Niet ver van hen af staat een man. Een man met rood haar. Een kapitein van het leger. Filippo Tron-Poulat heet hij. Hij staat daar en hij kijkt maar. Hij kijkt naar beneden, waar hij in de verte onder aan de berg de vuren van de vijand ziet. De hele berg is omsloten met kampvuren. Daartussen is het donker. Bij alle paden zijn vuren. Er is geen ontkomen aan. Toch blijft hij kijken. Hij kent deze streek goed. Hij is geboren in een dorpje aan de voet van de Balziglia. Vaak heeft hij de berg beklommen, vroeger. En vanmiddag is hij de berg afgedaald. Toen de mist nog zo zwaar was. Geen vijand heeft hem toen gezien. Hij heeft hen wel gezien. Hij heeft toen ook gezien, dat alle wegen naar beneden afgesloten zijn. Dat heeft hij heel goed gezien. Maar hij weet iets, wat niemand anders weet. Toen hij nog jong was en hij vaak op deze berg was, heeft hij een pad gevonden. Eigenlijk was het geen pad. Maar toch, als je deed, zoals hij vroeger deed, dan kon je beneden aan de voet van de berg komen. Hij denkt er steeds aan. Zou het toch mogelijk zijn zo nog te ontsnappen? Zou het kunnen? Hij kent iedere piek van deze berg. Elk ravijn. Dan gaat hij naar dominee Arnaud. "Misschien kunnen we toch nog ontsnappen, dominee," zegt hij. "Ik weet nog een pad." Dominee Arnaud kijkt hem aan. "Het kan niet, Tron-Poulat, het gaat echt niet. Ik heb alles laten onderzoeken. Het is onmogelijk." "Toch weet ik misschien nog een pad," zegt Tron-Poulat. "Misschien. Als de Heere met ons trekt, dan zal het gelukken." Dominee Arnaud kijkt hem verwonderd aan. Zou het dan toch nog mogelijk zijn? Sommige mannen hebben gehoord, wat Tron-Poulat zei. Ze komen rond hem staan. "Onmogelijk," zeggen ze. "We kunnen nergens meer heen." "Er is toch een pad," zegt Tron-Poulat, "maar het is heel gevaarlijk. Misschien wil de Heere het ons doen gelukken. Ik ken het pad nog van vroeger. Eigenlijk is het geen pad. Toch is het mogelijk. Ik weet het nog." Dominee Arnaud luistert. "Hoe moet dat dan?" vraagt hij. "Weet je dan toch nog een pad, waar geen weg meer is?" Dan vertelt Tron-Poulat: "Luister," zegt hij, "niet ver hier vandaan is een steile rots. Loodrecht naar de diepte. Daar beginnen we." Dominee Arnaud luistert. "Tron-Poulat," zegt hij, "jij neemt nu de leiding. Jij moet vóórgaan. Wij zullen je volgen. Nu ben jij de aanvoerder. Jij gaat als eerste. Ik als laatste." Dan neemt kapitein Tron-Poulat de leiding. "Stook de wachtvuren op," zegt hij, "laat ze fel branden. Dan zal de vijand denken als wij weg zijn, dat we nog bij de vuren zijn." De mannen gooien hout op de vuren. Ze flikkeren fel in het donker. De mist is verdwenen. De nacht is nu gekomen. "Nu de bergschoenen uit," commandeert hij. Dan zegt dominee Arnaud: "Laten we eerst de zegen des Heeren vragen." Dan knielt hij neer met zijn mannen. Hij zucht tot God, om ontferming. Hij smeekt de Allerhoogste. En zijn mannen zuchten met hem. Dan rijzen ze op van hun knieën. En ze gaan. Tron-Poulat aan het hoofd. Hij is de eerste. De soldaten hebben hun schoenen om hun hals gebonden. Hun uitrusting binden ze vaster op hun rug. Dominee Arnaud breidt zijn handen over hen uit. "Heere, behoed ons," smeekt hij. Tron-Poulat staat stil. De mannen zien hem staan. Vlak voor een ravijn, zo diep. "Hier beginnen we. Jullie doen precies hetzelfde als ik. Waar ik mijn handen vastklem, daar doen jullie het ook. Waar ik mijn voet zet, daar zetten jullie

je voet. Zo direct na elkaar. Pierre, jij na mij en dan Jean en dan de volgende. Direct achter elkaar, dan kun je zien, waar je je aan vast moet klemmen. Kom, we gaan." Voorzichtig zakt hij met zijn voeten. Even zwaait hij. Dan vindt zijn voet een uitsteeksel. Daar kan hij met zijn voet op staan. Dan zoekt hij met zijn andere voet. Zijn handen klemmen zich vast aan de rand. Voorzichtig zakt hij iets verder. "Nu jij, Pierre," zegt hij. "Eerst je linkervoet. Goed. Dan de andere." Ze volgen. Eerst Pierre, dan Jean, dan de anderen. Heel voorzichtig. Toch heel rustig. Het zijn bergbeklimmers. Dat wel. Ze zijn ook wel wat gewend. Maar zoiets hebben ze toch nooit meegemaakt. Ze gaan achter elkaar. Geen ruimte er tussen. Steeds zoekend. Hun voeten zoeken naar steunpunten, hun handen grijpen de kleine uitsteeksels. Heel voorzichtig. Het is koud in de nacht, maar ze merken het niet. Ze dalen. Honderden meters. Uren achter elkaar. Elke meter duurt lang, maar het gaat toch. Van sommigen beginnen de voeten te bevriezen. Ze hebben geen gevoel meer in hun handen. Soms denken ze niet meer verder te kunnen. Maar toch gaat het. Dominee Arnaud is de laatste. Hij ziet zijn mannen afdalen. Wat een wonderlijke tocht. Hij weet het wel, er zijn er bij, die deze tocht biddend gaan.

"Hier, Pierre, hier wachten," zegt Tron-Poulat. Steeds komt er een man bij. Het duurt wel een hele tijd voor de mannen weer bij elkaar zijn. Ze staan op een kale rots. "Nu doodstil," fluistert Tron-Poulat. Zijn mannen houden de adem in. Hier staan ze. Niet ver van hen vandaan zien ze een vuur. Het kampvuur van de vijand. Aan de andere kant, weer niet ver, zien ze nog een vuur. Ze staan precies tussen twee kampvuren in. "Nu verder," zegt Tron-Poulat. "Luister. Zien jullie hier die platte richel?" De mannen knikken. "Langs deze richel moeten we naar beneden. Jullie weten wel hoe. Gehurkt, op je voeten, of op je knieën. De richel is met een ijslaag bedekt. Zo naar beneden. Ik ga voor. Langs deze richel staan hier en daar wat struiken. Probeer ze vast te grijpen, anders gaat het te snel. Het is te doen. Ik heb het vaak gedaan." Dan gaat hij. "Pierre, jij weer achter mij en dan Jean en dan steeds weer iemand." En daar gaan ze. Levensgevaarlijk! Toch wonderlijk bewaard. En dan. Dan gebeurt er iets.

Iedere soldaat heeft een keteltje bij zich; daar halen ze water in. Weer glijdt er een man naar beneden. Dan ineens een gerinkel. Een helder geluid in die donkere nacht. Helder klinkt het op. Niet ver van die steile richel is een wachtvuur van de Fransen. De Franse schildwacht hoort het geluid. "Werda!" roept hij. Maar alles blijft doodstil. De schildwacht speurt rond. Hij luistert scherp. Heeft hij zich dan toch vergist? Is er alleen een steen losgeraakt en naar beneden gestort? Hij kijkt naar de top van de berg. De kampvuren van de Waldenzen branden nog helder. Dan kan er geen gevaar zijn. Hij blijft op zijn post.

Achter elkaar glijden de Waldenzen naar beneden. Door een donkere nacht. Langs diepe afgronden. Zo komen ze op een kleine grasvlakte. Ze zijn de vijand voorbij. Maar ze zijn nog niet aan de voet van de berg. Nog lang niet. Tron-Poulat geeft bevel. "Nu springen," zegt hij. Ze kijken. Ze staan voor een diepe kloof. De bodem is niet te zien. De kloof is twee meter breed. "Hier afzetten. Niemand achterblijven. Niet al te vlug achter elkaar. Ik vang je op." Dan neemt hij de sprong. Hij bereikt de overkant. Dan Pierre. Daar gaan ze. Soms glijdt er een uit. Maar onvermoeid staan kapitein Tron-Poulat en zijn mannen gereed om de wankelenden op te vangen.

Toen in die nacht, zo donker, toen er geen redding meer mogelijk scheen, zijn ze allen over die diepe kloof heen gekomen. Zijn ze allen tussen de wachtvuren der Fransen heen gegleden. Zo buiten het bereik van de vijand gekomen. Toen zijn daar de Waldenzen neergeknield en dominee Arnaud aanbad de Heere, Die zoveel wond'ren had verricht. Daarna nam de predikant de leiding weer over: "Nu verder,"

sprak hij, “zo vlug mogelijk. Zo ver mogelijk weg, nu het nog donker is.” Toen zijn ze gegaan. Geen Waldens die meer vermoeidheid voelde. Zo zijn ze getrokken, tot ze kwamen bij de akkers en de weiden. Toen de zon opging, vonden zij voedsel in overvloed. En ze aten tot ze verzadigd waren.

HOOFDSTUK XI

Daar ligt een kleine jongen en hij slaapt. Zijn Meester houdt beschermend Zijn hand over hem uitgestrekt. Het kind had een verre reis gemaakt. Onbegrijpelijk ver. Het was getrokken over hoge bergen. Door dichte sneeuw. Over paden, die niet begaanbaar waren. Vluchtend. Soms was het vervolgd. Uitgeput. Het kon niet verder meer. Toen had het zich neergelegd, onder een heg bij een weide, waar de zon zacht scheen. In de verte hoorde het het gekletter van zwaarden, maar het drong niet meer tot hem door.

Daar loopt een eenzame soldaat wat van zijn troep vandaan. Jean, de Waldens, zo wonderlijk gered. Hij dwaalt wat rond. Straks zullen de overgebleven Waldenzen weer verder gaan. Even mogen ze rusten na die wonderlijke tocht van de Balziglia onder leiding van Tron-Poulat. Dominee Arnaud zal hen verder leiden. Waarheen? Niemand, die het weet. De eenzame soldaat loopt over een weide in het stille bergland. Zacht schijnt de zon over het schone land. De soldaat komt bij een heg. Dan kijkt hij op. Hij ziet wat onder die heg. Hij bukt zich. Een jongske. Een kind onder de bladeren. Leeft het? Jean bukt zich over het jongske heen. Zacht legt hij zijn hand op het voorhoofd van het kind. Wat is het mager! Maar het leeft. Voelt het de nabijheid van die soldaat? Het slaat de ogen op. Angst ligt er in die blik. Jean ziet het. Hij kijkt naar het jongske in grote deernis. Voorzichtig richt hij het kind op. “Wees maar niet bang,” zegt hij zacht. “Huil maar niet. Ga maar mee, m’n kind. Kom maar. Ik zal je geen kwaad doen. Heb je honger, m’n jongen?” Het jongske knikt. Jean heeft brood. Hij geeft het aan het kind. Maar voor het gaat eten vouwt het jongske zijn handen en sluit het de ogen. En het bidt. Het bidt zo eerbiedig, dat Jean het hoofd afwendt. Hij behoeft niet te vragen of dit jongske een kind der Waldenzen is. Hij voelt het, hij weet het. Dit kind is een kind des Heeren. “Kom maar, mijn kind, ga jij maar voor mij.” En dan stamelt hij: “De Heere zal voor ons zorgen.”

Het is twee dagen later. De Waldenzen weten niet wat te doen. Kunnen ze verder? Zal de vijand hen niet vernietigen? Het is toch al wonderlijk, dat ze niet gevolgd zijn. En na die twee dagen, gebeurt er een wonder. Een wonder zo groot! De Waldenzen zijn gelegerd op die kleine weide. Twee mannen naderen. De Waldenzen kijken op. Dat zijn geen mannen, die bij hen behoren. Dat zijn boodschappers. Gezanten. Gezanten van hun hertog, de hertog van Savoye. Ze roepen hen toe. De Waldenzen horen het, maar ze kunnen niet geloven, wat hen nu toegeroepen wordt. De twee mannen gaan naar dominee Arnaud, de aanvoerder. Hij luistert. Ook hij kan niet geloven, wat die twee mannen zeggen. Dan laten ze hun papieren zien: de opdracht, die ze gekregen hebben van hun vorst, de hertog van Savoye. Dan moeten de Waldenzen wel geloven, wat die twee mannen zeggen. Dan juichen de Waldenzen. Ze juichen met tranen in hun ogen. De hertog van Savoye, hun vorst, heeft vrede met hen gesloten. Hij zal niet langer de koning van Frankrijk dienen, maar hij heeft zich gevoegd bij Stadhouders-Koning Willem III tegen Frankrijk. Dan klinkt het bij de Waldenzen: “Vrede, vrede.” Het wordt uitgejubeld. Het wordt uitgezucht. Ook dominee Arnaud hoort dit zeer grote wonder. Zijn mannen groepen om hem heen. Dan zegt hij: “Dit is van de Heere geschied. Dit is het werk des Heeren. Hem alleen

de eer.” Weer knielt het legertje der Waldenzen neer, aanbeddende de wonderen van de almachtige God.

Toen is het gebeurd, de vierde Juni 1690, dat de hertog van Savoye een boodschap zond, waarin stond, dat de Waldenzen volle vrijheid kregen om weer terug te keren naar hun valleien en dat alle gevangenen, die er nog waren, zouden worden vrijgelaten.

Over het eenzame Zwitserse landschap gaat de zon onder. Op de toppen der bergen, dicht bij een kleine alpenweide, staat een oude vrouw. Ze houdt haar hand boven de ogen, tegen het licht van de ondergaande zon. Naast haar staat een nog jonge vrouw. Een klein meisje houdt haar vast bij haar rok. Een klein eindje verder spelen twee jongens van een jaar of zes. Het pad is bochtig en steil. Het is stil tussen de bergen. Alleen het kabbelen van een beekje is te horen. Alle avonden hetzelfde tafereel. Alle avonden uitkijken, en nooit komen de al zo lang geleden vertrokken mannen terug. En toch elke avond weer gaat daar die oude vrouw met haar schoondochter. En elke avond volgen de kinderen. En dit keer... Ineens is alles in beweging, want daar bij de bocht: “Vader!” schreeuwt een jongen, “vader!” En Marguërithe en de oude vrouw kijken. Ja, daar komen ze. Even zien ze de mannen helder, dan wordt alles wazig. Tranen verblinden hun de ogen. En Marguërithe loopt zo snel ze kan. En de oude vrouw probeert ook naar de naderende mannen te gaan. Maar dat hoeft toch niet. Want Pierre heeft zijn vrouw al in zijn armen en zijn kinderen springen tegen hem op. En Jean loopt naar zijn moeder, zo snel hij kan. Hij zegt tegen het jongske aan zijn zijde: “Kom maar, kom maar mee. Daar is mijn moeder en daar is je tante. Kom maar.” En hij houdt het jongske vast en hij brengt het naar zijn moeder. Dan omhelst hij de oude vrouw. “Moeder, mijn moeder,” stamelt hij. En de oude zucht: “Mijn jongen, ach, mijn jongen. Mijn kind. Toch nog weer thuis gekomen. Toch nog weer.” Dan moet Jean de oude stevig vasthouden. “Mijn lieve jongen,” fluistert ze. Ze knielt neer, op dat harde pad, op haar knieën. En Jean knielt naast haar, en het jongske dat hij bij zich heeft, knielt aan de andere zijde. En Jean weet, dat hij naar dit ogenblik verlangd heeft met heel zijn ziel. Zuchten voor het aangezicht des Heeren naast zijn moeder. Hij hoort haar smeken: “Ach Heere, breng mijn jongen toch eens thuis bij U, met dit jongske, door het dierbare bloed van Uw lieve Zoon. O God, ontferm U over hem!” En Jean weet, dat zijn moeder daar elke avond is nedergeknield, om de Heere te smeken. Al die tijd steeds weer geroepen heeft om genade voor hem. En hij ligt daar geknield naast zijn moeder, en het jongske aan de andere zijde. Hij heeft geen haast om thuis te komen. Hij is nu thuis, bij moeder, die des Heeren aangezicht zoekt.

Die avond heerst er een stilte in de eenvoudige hut. Het brood wordt genuttigd. Toch, in alle woorden is stilte. Een stilte van uiterste verwondering. Een stilte van wondere aanbidding. En Pierre leest uit het Woord des Heeren, die wonderlijke Psalm: “Heere, Gij zijt ons geweest, een Toevlucht van geslacht tot geslacht.” Hij wil het lezen, maar het lukt hem toch niet. Het is waar, en toch: nooit voelde hij scherper dan nu, wat hij mist. Het is wel heel stil in de hut. En niemand schijnt het vreemd te vinden. Het is ook niet vreemd. Nu verder kunnen gaan, zou veel vreemder geweest zijn. Behouden thuis! Ten hoogste verblijd en toch zo bedroefd! Toch zo bedroefd! Jean legt zijn hand op de arm van zijn broer, alsof hij zeggen wil: “Ja, Pierre, een grote blijdschap, een diepe ontzetting.” Zo zitten daar de beide broers. Dappere krijgers. Ten dode bedroefd. De avond is gevallen. De kinderen zijn naar bed. Moeder Marguërithe heeft de kleine Jean al lang in haar hart gesloten. Bij niemand kan hij meer welkom zijn dan bij haar. Jean heeft hem bij de andere kinderen te slapen gelegd en het kind heeft gevoeld dat hij een thuis ontvangen heeft, een thuis ontvangen van de Heere.

Die avond zitten de oude moeder en Margu erithe, Pierre en Jean bij elkaar en de blijdschap straalt van hun gezicht. Ze hebben het gehoord, het wondere bericht. Ze zullen weer trekken naar hun oude vaderland. Ze mogen weer gaan. Het is een wonderlijke blijdschap. De oude vrouw zit daar en ze kijkt maar voor zich uit. Een grote vrede ligt op haar gelaat. Jean legt zijn sterke hand op de oude rimpelige hand van zijn moeder. Hij kijkt naar haar, hij ziet het wel. Ze luistert wel. Ze is ook verblijd. Toch merkt hij, dat haar ogen gericht zijn naar een ander vaderland, dat is het hemelse, Hij ziet het wel, dat haar hart hunkert naar Immanu lsland. En hij ziet, dat de Koning van dat land in haar hart is. Hij vergist zich niet, want als de anderen spreken, fluistert zijn oude moeder, dat wonderlijke woord: "Land van Immanu el, Immanu els land."

EINDE